

banka ve EKONOMİK yorumlar

AYLIK DERGİ ŞUBAT 1985 • YIL : 22 • SAYI : 2 FİYATI: 275 LİRA (KDV DAHİL)

Okuculara Mektup/ 33

Dış Ödemelerde Rahat Değiliz/ 5

Prof. Dr. Mustafa A. Aysan

Ekonomik Göstergeler/ 11

EKONOMİK YORUMLAR/ 13

Prof. Dr. Mustafa A. Aysan

Dr. Şahap Ş. Kocatopçu

Vehbi Kac

Prof. Dr. Dündar Söğüt

Sermaye Piyasası/ 33

Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş

İngilterede KİT'ler ve

Özelleştirme Uygulamaları/ 39

Yrd. Doç. Dr. Mahmut Duran

Ekonomi Politikası: Özetine / 51

Doç. Dr. Hüsnü Erkan

Ayın Ekonomik Gelişimleri/ 97

Dr. Yıldırım Kılıç

Son Yasal Düzenlemelerden
Sonra Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin
Yönetim Sorunu

Türkiye'de
bir bankacılık
geleneği
vardır.

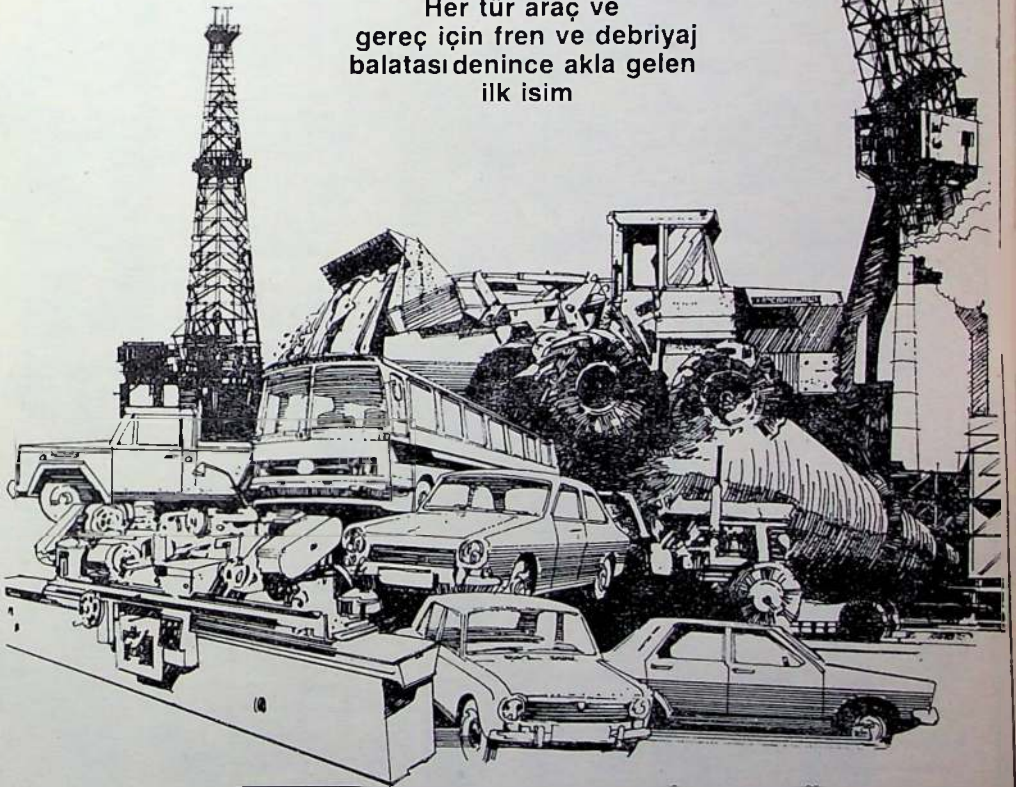
OSMANLI BANKASI

Otomotiv Endüstrisi ve
yedek parça piyasasının yanısıra
her türlü endüstriyel balata
ihtiyacını karşılayan lider

Taklit edilen, fakat,
kalitesine erişilemeyen marka

Her tür araç ve
gereç için fren ve debriyaj
balatası denince akla gelen
ilk isim

ERKA

BALATA ve OTOMOTİV SANAYİİ A.Ş.

Rami Kışla Caddesi 123, İstanbul tel. 76 30 66 telex. 23 228 Ebos tr

Erka bir Kurıkaya Holding kuruluşudur.
ERKA T.S.E belgesine sahiptir.

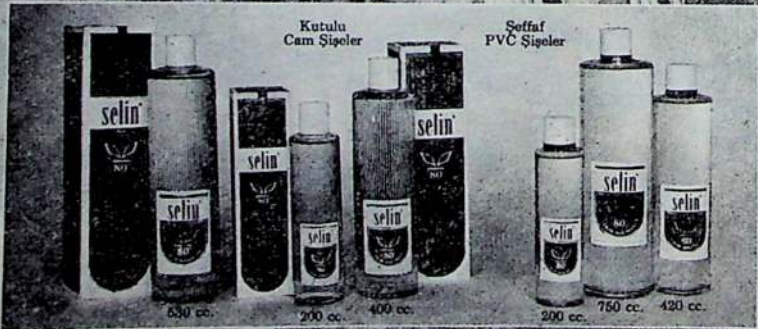
selin®

LIMON KOLONYASI

*Doğanın
Saf Damlası...*

Bir yaşamı düşünün... Serinlik ormanında...
Kokular pınarında...
Doğanın kaynağında.
Selin'in her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi

KEMAL KURDAŞ

Yazı İşleri Müdürü

PROF. DR. MUSTAFA A. AYSAN

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Dr. Öztin Akgüç •
Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Dr. Orhan Altan •
Prof. Dr. Osman Fikret Arkun • Besim Baykal
• Dr. Metin Berk • Doç. Dr. Ünal Bozkurt •
Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nasuhi
Bursal • Ege Cansen • Prof. Dr. Lâtif Çakıcı
• Mehmet Gün Çalıka • Şinasi Çelikkol • Özer
U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel •
Zeki Döşlüoğlu • Necdet Durakbaşı • A. Aydın
Dündar • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Oktay
Ersoy • Prof. Dr. Cumhur Ferman • Prof. Dr.
Emre Gönensay • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu •
Erhan İşil • Doç. Dr. Halük A. Kabaaloğlu •
Prof. Dr. Kemal Kafalı • Adnan Başer Kafaçoğlu
• Dr. Ahmet S. Kalın • A. Nazif Keyman • Dr.
Yıldırım Kılıç • Prof. Dr. Tamer Koçel • Prof.
Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Doç. Dr.
Orhan Morgül • Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu •
Ziya Nebioğlu • Ergin Neng • Rahmi Önen •
Prof. Dr. İsmail Özasan • M. Celâlettin Özgen
• Ertan Özgür • Tuncay Özilhan • Selâhattin
Özmen • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Doç. Dr.
Merih Paya • Prof. Dr. Reha Poroy • Prof. Dr.
Dündar Sağlam • Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tek-
baş • Osman N. Torun • Prof. Dr. Kemal To-
sun • Fikret M. Tuncer • Nezih Tunçiper •
Doç. Dr. Gül G. Turan • Doç. Dr. Şeref Türen
• Dr. T. Güngör Uras • İbrahim Ülkem • A.
Doğan Yalın • Dr. Göksel Yücel • Doç. Dr.
Ahmet Yüksel •

Basım-Yayım Danışmanı

M. Tarık Yaşa

OKURLARA MEKTUP

1. VII. 1985

Sevgili Okurlarımız,

Ocak 1985 sayısından başlayarak, Dergi'nin fiyatı (Katma Değer Vergisi dahil) 275.— TL, yıllık abone bedeli ise 3.300.— TL olmuştur. Bir başka deyişle % 50'nin üstünde enflasyonla girdiğimiz 1985'te Dergi'nin fiyatı sadece % 25 artırılmış, maliyetlerdeki büyük artışlar bir ölçüde karşılanmaya çalışılmıştır. İlk değerlendirmeler, okurlarımızın bu fiyat artışını anlayışla karşıladıklarını ortaya koymaktadır. Abone için çok sayıda yeni başvurunun yapılması, sürekli okurlarımızın büyük bölümünün abonelerini yenilemiş olmaları, bunun kanıtlarıdır. Çalışmalarımıza destek olan okurlarımıza bir kez daha teşekkür ederiz.

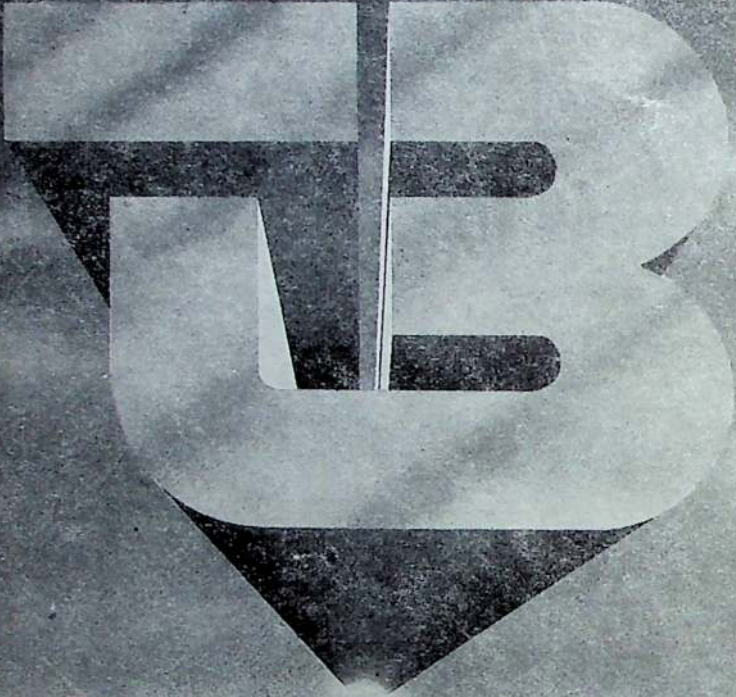
Henüz kişisel ya da grup abonelerini yenilememiş olan okurlarımıza, acele etmeleri gerektiğini hatırlatmak istiyoruz. Abone yenileme işleminin gecikmesi, dağıtım çalışmalarımızı olumsuz yönde etkilemektedir. Dergi'nin baskı sayısı genellikle her yılın Ocak ayında saptanmakta, abone ve perakende satışlara paralel olarak giderek artırılmaktadır. Nitekim bir önceki yıl 5.000 olan baskı sayısı bu yıl 10.000 olarak saptanmış ve Dergi'nin ülke çapında dağıtımına geçilmiştir. Henüz bu dağıtımın sonucu alınmamış olmakla beraber, Dergi'ye sonradan ya da gecikmeli abone olan okurlarımıza eski sayıların termininde günlük çekilmektedir. Herhangi bir nedenle abonelerini yenilemeyen okurlarımızın, bize bu konuda da yardımcı olacıklarına inanıyoruz.

Bu sayının «Ekonomik Yorumlar» bölümünde, ülkemizde güncelliğini hiçbir zaman kaybetmeyen «Kamu İktisadi Teşebbüsleri» üzerinde durulmaktadır. Bu kez konuşmacılarımız, son yasal düzenlemeler çerçevesinde KİT'leri, özellikle «Yönetim Sorunu» açısından irdeliyoruz. KİT'leri iyileştirmek için alınması gerekli önlemleri belirtiyoruz. Bunun yanı sıra Dergi'de, KİT'lerin özelleştirilmesi konusuna ışık tutan bir yazının ilk bölümü de verilmektedir. Dergi'deki diğer yazıların da ilginizi çekeceğini umuyoruz. Bu arada «Dış Ödemelerde Rahat Değiliz» başlıklı ilk yazıyı okumanızı özellikle tavsiye ederiz.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ ŞUBAT 1985 YIL : 22 SAYI : 2 275 LİRA (KDV DAHİL)

İDARE YERİ: Çatalçeşme Sokak No. 17, Kat 4; Çağaloğlu-İstanbul • TELEFON: 526 34 11 • YAZIŞMA: P.K. 769; Karaköy İstanbul • AÇIKLAMA: Dergi'de çıkan yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir • YILLIK ABONE: 3.000.— TL; Öğrencilerle: 1.500.— TL • ÖNEMLİ NOT: Abone bedeline % 10 oranında Katma Değer Vergisi ilave edilmelidir • İLAN FİYATLARI: Arka Kapak 60.000.— TL, Ön Kapak İç 45.000.— TL, Arka Kapak İç 40.000.— TL, Tam Sayfa 30.000.— TL, Yarım Sayfa 20.000.— TL, Çeyrek Sayfa 10.000.— TL, Renk Farkı 15.000.— TL • BANKA HESAP NUMARALARI (İstanbul): İş Bankası Türbe Şubesi 1541, Akbank Türbe Şubesi 4512, Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768 • DİZGİ-BASKI: Met/Er Matbaası, Telefon: 528 28 90 • BASKI TARİHİ: 31 Ocak 1985 • BASKI SAYISI: 10.000 •

**bankacılıktta
güvenceniz**

MILLİ AYDIN BANKASI T.A.Ő
TARİŐBANK

"Onurlu Banka"

MARPAŐ
1

DİŐ ÖDEMELERDE RAHAT DEĞİLİZ

Prof. Dr.
MUSTAFA A. AYSAN

1 1980'den beri uygulanan özendirici para, faiz ve kur politikalarıyla, Dünya'ya örnek teşkil edecek dışsatım sonuçlarını elde etmiş bulunuyoruz. Son 4 yıl boyunca, ekonomik politikalarda yapılan değişiklikler, ekonomideki karar odaklarından olumlu bir tepki görmüş, dışsatım gelirlerimiz 1980 ile 1983 arasındaki dört yılda iki katına yükselmiştir (Tablo 1). Bunun kadar, bu süre içinde dışalım giderlerinin sadece % 17 oranında yavaş artmış olması da bu dönemin önemli başarılarından. Bu iyi sonuçların elde edilmesinde katkısı olan tüm kişi ve kuruluşları kutlamak ve başarılarının sürmesini dilemek zorundayız. Bu başarıların bir sonucu olarak dış ticaret açığımız, 1980'deki 5 milyar dolarlık düzeyinden 1984'de 3 milyar dolarlık düzeyine indirilebilmiştir (Tablo 1).

Hiç kuşkusuz bu iyi sonuçların elde edilebilmesi için bazı fedakârlıklarda bulunmamız gerekmiştir. Bu konuda yaptığımız fedakârlığın en önemli göstergesi, paramızın dış değerinde yaptığımız düşürmedir. 24 Ocak 1980'de 47,10 TL olan bir A.B.D. dolarının değeri, Aralık 1984'te 440 TL'na kadar yükselmiş, yani TL'nın

nın dış değeri, 1980 Ocak'ındaki değerinin 9'da biri civarına düşmüştür. İhracat gelirini iki katına çıkarmak için, para değerinin 9 katı indirilmesi, Türk Milleti için önemli bir fedakârlıktır. Çünkü artık Türkler, 1 A.B.D. dolarını elde etmek için 1980'dekinden yaklaşık 4,5 kat (9 kat/2 kat) daha fazla çalışmak zorundadırlar.

Türk Milleti bunu neden yapıyor? Yabancıya muhtaç olmamak ve önceki dönemlerde borçlanılmış dövizleri vadelerinde ödeyebilmek için.

Ancak Türk Milleti, bu fedakârlığın karşılığını almak da isteyecektir. Bu fedakârlığın karşılığı, dış borç ödemesinde bir daha 1979 şartlarına, yani borç taksitlerini ödeyememe durumuna düşmemektir. Bunun için, Türk Ekonomisi'nin borç ödeme gücünün yüksekte tutulması gereklidir. 1984'te uygulanan ekonomi politikasının en başarılı olduğu öne sürülen dış ödemeler alanında elde edilen sonuçlar, milletin bu beklentisini karşılayabilmekte midir? 1984'te ekonominin dış ödeme gücü artmış mı, azalmış mıdır?

Bu gücü, ihracat gelirinin ithalat giderine oranı, dış ticaret açığının büyüklüğü ve ihracat hacmine oranı,

carî işlemler açığının büyüklüğü ve ihracat hacmine oranı, dış borç ana para ve faiz ödemelerinin ihracat hacmine oranı gibi ölçülerle değerlendirilmek mümkündür. Bu ölçülere göre son 5 yılda elde edilen başarıları küçümsemek olanağı yoktur. 1980'le başlayan 5 yıl boyunca ihracat gelirimiz, ithalat giderinin % 37'sinden % 71'ine yükselmiş (Tablo 3); ihracat gelirinin ithalat giderini karşılama oranında iyi sonuçlar elde edilmiştir. Bunun bir sonucu olarak Dış Ticaret Açığı, aynı süre içinde ihracat gelirinin % 172'sine ulaşan yüksek bir düzeyden, % 40 düzeyine indirilebilmiştir (Tablo 3). İhracat ve işçi dö-

vizleri dışındaki döviz gelirlerimizde görülen hızlı artışlara bağlı olarak son 5 yılda Cari İşlemler Açığımız, yıllık ihracat gelirinin % 86'sına ulaşan yüksek bir düzeyden % 0,9'una indirilebilmiştir (Tablo 3).

Bütün bu olumlu gelişmelere rağmen dış borç ana para ve faiz ödemelerinin ekonomi üzerindeki yükü azaltılamamaktadır. Dış borç ana para ve faiz ödemeleri toplamının yıllık ihracat gelirin oranı ile ölçülen bu ödeme gücü, son 5 yılda % 40 civarında tutulabilmiştir. Bu süre boyunca sürekli borçlanma ve borç ertelenmesi yapmamıza rağmen bu oranın aynı düzeyde kalması dahi önemli bir

TABLO 1

Türkiye'nin Dış Ticaret ve Ödemeleri
(Milyon \$)

	1980	1981	1982	1983	1984 (T)	1985 (P)
İthalat Gideri	— 7909	— 8933	— 8843	— 9235	— 10250	— 10950
İhracat Geliri	2910	4703	5746	5728	7300	8300
Dış Ticaret Açığı	— 4999	— 4230	— 3097	— 3507	— 2950	— 2650
İşçi Dövizleri	2071	2490	2187	1554	1575	1650
Turizm, net	212	277	262	284	150	250
Diğer, net	225	723	990	911	925	975
Hizmet Gelirleri Toplamı	2508	3490	3439	2772	2650	2875
Dış Borç Yükünden Önceki Açık	— 2491	— 740	+ 342	— 735	— 300	+ 225
Dış Borç Faizi	— 668	— 1193	— 1465	— 1442	— 1400	— 1400
Dış Borç Anapara	— 576	— 551	— 852	— 1093	— 1356	— 1912
Dış Borç Yükü Toplamı	— 1244	— 1744	— 2317	— 2535	— 2756	— 3312
Toplam Açık	— 3735	— 2444	— 1975	— 3270	— 3056	— 3087

(T) 1985 Yılı Programı'nda verilen DPT'nin gerçekleşme tahmini.

(P) 1985 Yılı Program rakamları.

Kaynak : 1) T.C. Maliye Bakanlığı, 1984 Yıllık Ekonomik Rapor.

2) DPT, 1985 Yılı Programı.

başarıdır. Çekilen bütün sıkıntılardan ve ödenen maliyetin temel amacı, bu oranın aşağıya çekilmesi olmalıdır. Henüz bu oranda kırılma yoktur. Önümüzdeki yılda oranın azalması da beklenmemektedir (Tablo 3).

Dış ödemeler dengesinin son dört yıllık gelişme hızları da ülkemizin dış ödeme gücündeki iyileşmeyi göstermektedir (Tablo 2). Son dört yılda ithalatın yılda ortalama % 11 hızın-

da artması sırasında, ihracatın % 27 oranında bir ortalama yıllık hızda artması sonucu, dış ticaret açığı yılda ortalama % 11 oranında azalmıştır. Hizmetlerden elde edilen döviz gelirlerimizde de önemli artışlar sağlanmıştır. Bu olumlu gelişmede sık ve gerçekçi biçimde yapılan döviz fiyatları ayarlamalarının önemli rolü vardır.

Bütün yukardaki olumlu gelişme-

TABLO 2

Türkiye'nin Dış Ticaret ve Ödemelerindeki Yıllık Gelişmeler
(Bir önceki yıl rakamının yüzdesi olarak)

	1981	1982	1983	1984 (T)	1985 (P)
İthalat Gideri	29	-- 1	4	11	7
İhracat Geliri	62	22	-- 1	27	14
Dış Ticaret Açığı	-- 15	-- 27	13	-- 16	-- 10
İşçi Dövizleri	20	-- 12	-- 29	1	5
Turizm, net	30	-- 5	8	-- 47	67
Diğer, net	221	37	-- 8	1	5
Hizmet Gelirleri Toplamı	39	-- 1	-- 21	-- 4	8
Dış Borç Yükünden Önceki Açık	-- 70	-- 146	-- 315	-- 69	-- 175
Dış Borç Faizi	79	23	-- 2	-- 4	--
Dış Borç Anapara	-- 4	55	28	24	41
Dış Borç Yükü Toplamı	40	33	9	9	20
Toplam Açık	-- 35	-- 19	66	-- 7	1

Kaynak : Yukarıdaki «Tablo 1».

TABLO 3

Türk Ekonomisinin Dış Ödeme Gücünün Bazı Ölçüleri (%)

	1980	1981	1982	1983	1984 (T)	1985 (P)
1. İhracat Geliri	37	53	65	62	71	76
İthalat Gideri						
2. Dış Ticaret Açığı	172	90	54	61	40	32
İhracat Geliri						
3. Cari İşlemler Açığı	86	13	+ 06	13	09	+ 03
İhracat Geliri						
4. Dış Borç Yükü	43	37	40	44	38	40
İhracat Geliri						

Kaynak : Yukarıdaki «Tablo 1».

lere ve yabancı ülkelerde Türkiye'nin kredi değerliliğinin son 5 yılda önemli ölçüde artmış olmasına rağmen, Dış Ödemeler alanında bazı tehlike işaretlerini tespit etmekte yarar vardır. Bu tehlikelerle ilgili olarak 1985'te tedbir alınmadığı takdirde, dış ödemeler alanında tıkanıklıklarla karşılaşılması ihtimali ve bu ihtimallerin önlenmesi için alınacak tedbirler vardır.

1 - Yılbaşında yapılan hızlı kur ayarlamalarına çok olumlu tepki göstermiş olan ihracat rakamları, son aylarda yavaşlamıştır. Şubat ve Mart 1984'te bir yıl öncesine nazaran % 49'a kadar yükselen yıllık ihracat artışı Ekim ve Kasım aylarında % 13'lük bir yıllık artış hızı seviyesine düşmüştür. 6 aylık bir süre içinde bu hız düşmesi çok önemlidir ve sebepleri araştırılarak bu yavaşlamanın giderilmesine çalışılmalıdır.

2 - İhracat yavaşlamasının sebepleri arasında vergi iadelerinin azaltılması, ihracat kredisi faizlerinin yükseltilmesi, hızlanan enflasyon nedeniyle iç pazarın daha kârlı hale gelmesi, kur ayarlama hızındaki yavaşlama, üretim artışlarının sınırlı kalması, Ortadoğu ülkelerinde bazı ihracat mallarımızın üretilmeye başlanması gibi sebepler vardır. Üretim artışlarındaki geride kalmaları ve Ortadoğu ülkelerindeki ekonomik gelişmeleri, bizim kısa sürelerde etkileme imkânlarımız sınırlıdır. İhracata verilen teşviklerin yavaş yavaş kaldırılması, sağlıklı bir gelişmedir. Ancak bu teşviklerin, hızla düşürülen bir kur politikası ile birlikte uygulanması, Hükümetin uyguladığı ekonomi politikası ile uyum olmayan bir davranış biçimidir. Onun için 1985'te bu alanda yapılabilecek fazla bir şey yoktur.

3 - 1984'te Ocak'tan beri aylık

TABLO 4

1983 ve 1984 Aylık İthalat ve İhracatı ile Yıllık Artış Hızları
(Milyon \$)

	İTHALAT			İHRACAT		
	1983	1984	Yıllık Artış Hızı (%)	1983	1984	Yıllık Artış Hızı (%)
Ocak	740	664	— 10	478	541	13
Şubat	750	695	— 7	403	600	49
Mart	860	821	— 5	477	713	49
Nisan	665	925	39	484	612	26
Mayıs	711	877	23	425	541	27
Haziran	725	846	17	407	521	28
Temmuz	630	894	42	352	437	24
Ağustos	764	831	15	423	581	37
Eylül	683	942	38	460	525	14
Ekim	792	932	18	566	640	13
Kasım	826	979	19	579	652	13
Toplam	8146	9406	15	5054	6363	26
Aralık	1090	1254 ⁽¹⁾	15	674	809 ⁽¹⁾	20
Toplam	9236	10660 ⁽¹⁾	15	5728	7172 ⁽¹⁾	25
DPT	9235	10250 ⁽²⁾	11	5728	7300 ⁽²⁾	27

ithalatın yıllık artış hızı da gittikçe yükselmektedir. Bu yıllık hız 1984 Ocak'ındaki % 10 düzeyindeki bir «azalma»dan Temmuz'da % 42'lik bir artış hızına ulaşmıştır. Ocak-Kasım toplam ithalatı, bir yıl öncesinin ithalatından % 19 daha fazladır. Ancak, bu ortalama oranı, yılın ilk üç ayındaki azalmalar etkilemektedir. Aslında ithalatımızın artış hızı 1984 yılının son 4 ayında çok yükselmiştir (Tablo 4).

4 - Tüketim maddeleri ithalatı henüz korkutucu boyutlara ulaşmamıştır. DPT, 1983'te 242 milyon dolar düzeyinde olan tüketim malları ithalatınının 1984'te 400 milyon dolara ulaşacağını tahmin etmektedir. Ancak, 1984 tüketim malları ithalatı bu tahmini Eylül'de aşmış, Ekim başındaki rakam 500 milyon doları geçmiştir (Tablo 5).

Böyle de olsa, bu rakam genel ithalat hacminin % 5'ine daha ulaşmamıştır. Sağlıklı bir ekonomik yapı için bu oranın çok artması, meselâ % 10-15 gibi bir seviyeye çıkması gereklidir. Henüz bu noktanın çok altındayız.

TABLO 5
İthalatın Dağılımı
(Milyon \$)

	1983	1984 (T)	1985 (P)
Hammaddeler	3022	3690	3930
Ham Petrol	3653	3545	3645
Yatırım Malları	2317	2615	2900
Tüketim Malları	242	400	475
Toplam	9234	10250	10950

Kaynak :

- 1) 1985 Yılı Programı, DPT.
- 2) 1984 Yıllık Ekonomik Rapor, T.C. Maliye ve Gümrük Bakanlığı.

Bununla birlikte yılın ilk üç ayından sonraki ithalat hızlanması, 1985 içinde hızın çok yükseleceğini göstermektedir. Ve uzun sürede tüketim malları ithalat talebi hızlanarak artacaktır. Hammaddeler ve yatırım maddeleri ithalatındaki hızlanmalar da 1985'te ithalat hacminin planlanan 10950 milyon dolarlık seviyenin çok üstüne çıkabileceğini göstermektedir. Hükümetin uyguladığı ekonomi politikası çerçevesi içinde bu eğilim, 1985'te kur ayarlamaları hızının ve oranının artması demektir.

5 - Ayrıca ithalat talebindeki böyle hızlı artışlar, ekonominin dış kaynak ihtiyacının artması demektir. «Tablo 1»deki en son rakamlar, 1984'te ve 1985 planında bu ihtiyacın ortaya çıkmış olduğunu göstermektedir. «Toplam Açık» diye tanımlanan bu rakam, yabancı ülkelere borçlanarak, ya da yabancı sermaye getirerek karşılanacak ihtiyaçların toplam tutarından oluşmaktadır. Bu rakam yükseldikçe, yabancı kaynak sağlamak için çabalarımızı arttırmamız gerekecek, rakam düştükçe bu ihtiyaç ortadan kalkacaktır. 1980'deki 3,7 milyar dolarlık düzeyinden, 1982'de 2 milyar doların altına indirilebilen bu kaynak ihtiyacı, 1983'te yeniden 3 milyar doların üstüne çıkmış; 1984'te önemli biçimde azaltılamamış ve 1985'te de bu düzeyi koruyacağı programlanmıştır.

Oysa, yılda 3 milyar dolardan fazla ek kaynak sağlamanın ülkemiz için çok güç olduğu görülmektedir. Bu güçlükler, yabancı kaynaklardan sağladığımız fonların maliyetini yükseltmekte ve vadelerini kısaltmaktadır. 3 milyar doların üzerinde kaynak sağlayabilmek için yüksek faizli ve kısa vadeli özel dış kredi sağlamak

şarttır. Bu tür kredilerin özellikleri nedeniyle maliyetleri yüksektir. Nitekim toplam tutarı kesin olarak bilinememekle birlikte 1984'ün ilk 10 ayında, özel kesimin yabancı ülkelerden aldığı yüksek faizli ve kısa vadeli kredilerin önemli miktarda arttığı görülmektedir (!). Bu tutarın yıllar boyunca 3 milyar doların üstünde tutulması, ödemeler dengesi üzerindeki Dış Borç Ana-Para ve Faiz yükünün çok artmasına neden olacaktır. 1985'te 3,3 milyar doları aşmış olacak bu yükün, yıllık ihracatımızın % 40'ı düzeyinde olduğu görülmektedir (Tablo 1 ve 4).

Dış Ticaret Açığı'ndaki azalma ile kısa sürede elde edilen iyi sonuçlar uzun sürede dış borç yükünün artması sonucunda kaybedilirse, çekilen emeklerin boşa gitmesi ve her şeye yeniden başlanması gerekecektir.

Türk Ekonomisinin 1960'tan beri sürekli «İstikrar Program»ları uygulaması içinde olmasının temel nedeni de bu kısır döngü olabilir. Bu kısır döngü nasıl kırılabilir?

Cevabın, bir sistem yaklaşımının benimsenmesinde yattığı, para politikası tedbirlerini bu sistem yaklaşımı içinde diğer alanlardaki (mesela, yatırımlar, istihdam, maliye, üretim, teknoloji v.s. gibi) politikalarla birlikte ele alarak düzenlemekten başka çare olmadığı gittikçe daha sık söylenmektedir. İçerde enflasyonu hızlandırıcı bir maliye ve bütçe politikası uygulanır ve iç piyasa her geçen gün daha kârlı hale getirilirken, hızla yükseltülen döviz fiyatları ile ihracatı uzun sürede arttırmak imkânı olmadığı görülmektedir. Son 5 yıllık rakamlarımız ekonomi ders kitaplarına gelecek bi-

çimde bu gerçeği bir daha doğrulamış bulunmaktadır.

Uygulanan ekonomi politikasının en başarılı olduğu öne sürülen alanında ortaya çıkan bu rahatsız edici gelişmeler, yurt dışından daha fazla borçlanmayla çözümlenemeyecek niteliktedirler. İçerde uygulanan maliye ve bütçe politikası, hükümetten hâlâ yeterli ilgi görmemektedir. Meclis'ten yüksek açıklık çıkmış 1985 Bütçesi'nin uygulanmasında Gelir-Harcama eşitliğinin sağlanması, dış ödemelerde dengenin sağlanması açısından da büyük önem taşımaktadır.

Reklam Veren Kuruluşlara Duyuru

Derginiz artık 10.000 adet basılıyor ve Türkiye çapında dağıtılıyor.

Reklam fiyatları Dergi'nin Ocak 1985 sayısından başlayarak şöyledir :

Arka kapak	: 60.000.— TL
Ön kapak içi	: 45.000.— TL
Arka kapak içi	: 40.000.— TL
Tam sayfa	: 30.000.— TL
Yarım sayfa	: 20.000.— TL
Çeyrek sayfa	: 15.000.— TL

Dergi'ye reklam veren Sayın Kuruluşların bizi anlayışla karşılayacaklarına inanıyoruz.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

(!) Kasım ve Aralık dergilerinde Sn. Bulutoğlu, bu gelişmeyi çok tehlikeli bulduğunu söylemiştir.

ekonomik göstergeler

	1982	1983	1984		
			Eylül	Ekim	Kasım
T.C. MERKEZ BANKASI					
Altın ve döviz mevcudu (milyon \$)	921.9	1209.8	1001.7	890.3	778.1
Tedavüldeki banknotlar (milyar TL.)	542.7	730.5	900.5	895.2	927.1
Merkez Bankası kredileri (milyar TL.)	910.5	1234.1	1200.7	1199.7	1204.2
Hazineye kısa vadeli avans (milyar TL.)	266.2	338.6	431.5	450.3	437.9
BANKALAR (milyar TL.)					
Toplam Mevduat	2614.8	3386.8	4036.7	4194.3	
Ticari	660.1	819.7	727.0	756.7	
Tasarruf	1508.6	1932.4	2756.6	2886.7	
Vadesiz Tasarruf	274.2	598.8	385.6	331.5	
Vadeli Tasarruf	1234.4	1333.6	2371.0	2555.2	
Resmi	220.3	365.3	448.6	447.3	
Bankalar	220.4	257.9	92.7	90.6	
Diğer Mevduat	5.3	11.5	11.7	13.0	
Toplam Krediler	2044.2	2739.3	3064.0	3071.7	
Tarım	353.7	511.6	508.8	518.9	
Kalkınma Bankaları	90.5	128.2	149.9	159.0	
Küçük Esnaf ve Sanatkâr (Meslek)	91.7	125.0	142.4	142.2	
İpotek Karşılığı (Gayrimenkul)	34.5	69.6	98.1	106.8	
Denizcilik	34.4	43.2	58.5	70.1	
Ticari, Sınai, Sahr	1428.7	1827.9	2067.6	2034.2	
İller Bankası	10.7	33.9	38.7	40.5	
PARA ARZI (milyar TL.)	1366.3	1879.4	1795.9	1840.4	1887.6
FİYATLAR (1963 = 100; Tic. Bak.)					
Toptan Eşya Fiyatları İndeksi	4916.5	6784.5	9354.9	9584.2	9794.6
Gıda Maddeleri ve Yemler	4030.6	5862.6	8320.9	8426.2	8587.6
Sanayi Hammadde ve Yarı Mamul	6126.3	8320.9	11078.4	11514.4	11806.3
İstanbul Geçinme İndeksi	5597.3	7656.3	10258.8	10704.7	10767.4
Ankara Geçinme İndeksi	4557.0	6135.7	8592.3	8840.1	9016.3
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım	8842.0	9235.0	7494.0	8426.2	9404.8
Dışsatım	5746.0	5727.8	5071.7	5711.6	6364.0
İşçi Dövizleri	2186.6	1533.6	1271.5	1430.5	1698.0

1 — Banka kredilerine Devlet Yatırım Bankası kredileri dahil değildir.

2 — Vadeli tasarruf mevduatına ihbarlı mevduat dahildir.

3 — TCMB kredilerine, 1982 yılı sonunda konsolide edilen 60.662 milyon TL Tarım Satış Kooperatifleri kredisi dahil değildir.

4 — Para arzı (M₁) dar tanımlıdır.

İngiliz Havayolları
en çok ülkeye
en çok yolcu
tasıyan havayoludur.

BRITISH AIRWAYS

Dünyanın gözde havayolu.

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Prof. Dr. Mustafa A. AYSAN
- Dr. Şahap Ş. KOCATOPÇU
- Vehbi KOÇ

YÖNETEN :

- Prof. Dr. Dündar SAĞLAM

Son Yasal Düzenlemelerden Sonra KİT'lerde Yönetim Sorunu

SAĞLAM — Toplantıya hoş geldiniz. KİT'lerin yönetimi, ülkemizin en önemli sorunlarının başında gelmektedir. Ancak sorun yalnızca Türkiye'yi ilgilendirmemektedir. Batı dünyasındaki ülkeler kadar Doğu Bloku ülkeleri de bu konuda yeni arayışlar, denemeler içindedirler. Örneğin Batı Bloku ülkelerinden İngiltere, kamu kuruluşlarını peyderpey halka sattarken; Manş'ın öbür yakasındaki Fransa, 1981-1982'de tarihinin en büyük millileştirme hareketlerinden birini gerçekleştirmiştir. Sosyalist rejimle yönetilen ülkelerde, devlet işletmelerinin etkinliğini artırmak için yeni önlemler alınmakta, yöneticilerine daha fazla yetki ve sorumluluk verilmektedir. Kıta Çin'i ve Macaristan örneklerinde olduğu gibi... Görüldüğü üzere sorun, çağımızın en önemli sorunudur.

Türkiye KİT'ler konusunda yeni arayışlar ve uygulamalar içindedir. Yıllardır sürdürülen reform çalışmaları aşağı yukarı her hükümet döneminde ele alınmış, bazı düzenlemeler yapılmış; farklı uygulamalar sonucu karmaşık bir KİT yapısı doğmuştur. En son olarak Ulusu Hükümeti döneminde başlatılan reform çalışmaları, 1983 yılında 2929 sayılı Çerçeve Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle yeni bir aşamaya geçmiştir. Bu yasanın getirdiği teşkilat ve yönetim yapısı henüz tam olarak uygulanmamışken, iktidara gelen Özal Hükümeti bakanlıklar ve KİT'ler düzeyinde köklü değişimleri içeren yeni yasaları yürürlüğe koymuştur. 18 Haziran 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, KİT'ler konusundaki en son yasal çerçeveyi belirlemesi bakımından büyük

önem taşımaktadır. Bugünkü Açık Oturumumuzda; KİT'lere getirilen yeni örgüt yapısının bir değerlendirmesini yaparak, bu sistemin etkin bir yönetimin oluşmasını sağlayıp sağlamadığını; özel sektördeki teşebbüs yönetimi ile KİT yönetimi biçimini karşılaştırarak, verimli ve süratli karar almak için ne gibi önlemler alınması gerektiğini tartışacağız. Şimdi Ulusu Hükümeti döneminde yapılan KİT reform çalışmalarını ve Özal Hükümeti'nce yürürlüğe konulan 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin ortaya koyduğu yeni KİT sistemini ve başlıca öğelerini açıklamak üzere Sayın Prof. Dr. Mustafa A. Aysan'a söz veriyorum.

KİT'lerde kısa sürede gerçekleştirilen önemli örgüt yapısı değişiklikleri, ana sözleşmelere hemen intikal ettirilemediği için, yönetim açısından bir kargaşanın doğmasına neden olmuştur

AYSAN — Efendim, 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin öncesini de incelemek gerekir. KİT'ler için en önemli güncel sorun, bunların 12 ay gibi kısa bir süre içinde 2 büyük çerçeve kanun değişikliğine tabi tutulmalarıdır. Bu çok kısa sürede yapılan önemli örgüt yapısı değişiklikleri, ana sözleşmelere de hemen intikal ettirilemediği için, çok önemli bir kargaşanın doğmasına sebep olunmuştur. Bazı kuruluşlarda yönetim boşlukları doğmuş ve kaldırılan tepedeki şapka kuruluşlardan

bir kısmının da yönetici personelinin işine son verilememiştir. 233 sayılı KHK'ye uyumu sağlamak için, bugünlerde Resmî Gazete'de statüler yayınlanmaktadır. Henüz uyum sağlanamamıştır. Şu anda KİT'ler çok önemli bir karışıklık içindedir. Bence onlar için yapılacak en iyi şeylerden birisi, statüleri süratle açık ve kesin bir hale getirmektir. Bu konuda çalışma yapılıyor, ama olan olmuştur. Bu temel statü değişikliği sırasında ikinci bir değişiklik dizisi de geldi; o da yöneticilerin değişmesidir. Statü değişikliğinin üstüne bir de yönetici değişikliğinin gelmesi, bazı kuruluşlar için çözümü imkânsız meseleler doğurmuştur. Kuşkusuz bu sorunların hepsini burada listelemeye imkân yoktur. Ama bu işi de süratle bitirmek lazımdır. Resmî Gazete'den izleyebildiğimiz kadarıyla yöneticilerin değişmesi henüz tamamlanmamıştır. Bu durum statüleri iyice karışık hale getirmiştir.

SAĞLAM — Sayın Aysan, bir şey sorabilir miyim? Bu son 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname KİT'leri sınıflandırıyor. Onun hakkında biraz açıklama yapar mısınız?

AYSAN — Bu KİT'lerin sınıflandırılmasında 2929 sayılı Kanun ile 233 sayılı KHK arasında büyük bir fark yok. Bir bölümüne «İktisadî Devlet Teşekkülü» (İDT) diyor, bir bölümüne de «Kamu İktisadi Kuruluşu» (KİK) diyor ve bu ikisini «Kamu İktisadi Teşebbüsü» (KİT) diye bir grupta topluyor. Yani devlet işletmesinin o Kanun Hükmünde Kararname çerçevesindeki anlamı, Kamu İktisadi Teşebbüsü'dür. İki gruba ayrılmıştır, bir kısmı KİK, bir kısmı İDT.

SAĞLAM — Bu ayırım sizce anlamlı mıdır?

AYSAN — Fazla anlamı yok, ama bu ayırımın bir kabahati bendenizdedir. Çok seneler önce; «Kamu hizmeti ağır basan kuruluşlarla ticari,

AÇIK OTURUMA KATILANLAR: Yukarıdaki fotoğrafta, soldan sağa doğru; Prof. Dr. Mustafa A. Aysan (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi), Dr. Şahap Ş. Kocatopçu (Eski Sanayi ve Teknoloji Bakanı), Vehbi Koç (İşadamı) ve Prof. Dr. Dündar Sağlam (Ankara Gazi Üniversitesi eski Öğretim Üyesi); «Son Yasal Düzenlemelerden Sonra Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nde Yönetim Sorunu» konusunun tartışıldığı toplantıda görüşüyorlar. Konuşmacılar, sorunun çözümü ile ilgili önerilerde bulunmuşlardır.

sınai hüviyeti ağır basan kuruluşları ayrı ayrı bir yönetim biçimine tabi tutmak lazımdır.» demiştim. Bu konuda bazı teşebbüslerde de bulunmuşum. Bu tasnif oradan geliyor. Fakat yönetim biçimi açısından büyük bir fark yok. 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 2929'dan ayrıldığı esas nokta, 2929'da gereksiz olarak kurulmuş olan bazı üst yapı kuruluşlarının ortadan kaldırılmış olmasıdır. Onlar da henüz iyice ortadan kalkmış değil. Bir kısım personeli duruyor. İkinci büyük değişiklik, bazı büyük kuruluşların 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile parçalanmış olmasıdır. İyi bildiğim bir örnek vereyim: Mesela Eski Denizcilik Bankası, tersaneler ve denizyolları ile diğer işler olmak üzere iki İDT, iki müessese ve iki bağlı ortaklık olmak üzere 6 bağımsız yönetim birimine bölünmüş bulunmaktadır. Bu 6 kuruluş içinde koordinasyon nasıl sağlanacaktır? Anlaşılan 233 sayılı KHK'nin çok önemli yetkiler verdiği Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu bu

koordinasyonu sağlayacaktır. Ama bu yapı -Denizcilik Bankası ile ilgili olarak söylüyorum - koordinasyonda güçlük ihtimalini artırmış bulunmaktadır.

SAĞLAM — Sayın Aysan, Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu kimlerden oluşuyor? Eğer hatırlanmazsa ise açıklama yapar mısınız? Çünkü KİT'ler için en üst organ durumunda olduğundan nasıl kurulduğu, kimlerden oluştuğu önem taşıyor. 11 bakanlık ve benim gördüğüm kadarıyla dört müsteşardan oluşuyor.

AYSAN — Genel tanımlaması şöyle: «Başbakanın başkanlığında KİT ilgilisi bakanlardan kuruludur.» Bir de memurlar var; DPT Müsteşarı, Denetleme Kurulu Başkanı gibi. Ama tam listeyi isterseniz verebilirim.

SAĞLAM — Benim elimde liste var. 11 bakan ve 4 memurdan oluşuyor. Bunlar; Başbakanlık Müsteşarı, DPT Müsteşarı, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarı, Merkez Bankası Baş-

kani. Dolayısıyla 11 bakan artı 4 me-mur; 15 kişiden oluşuyor. Sekreterlik görevini Devlet Planlama Teşkilatı yapıyor.

AYSAN — İşte 2929'dan bir farkı da o. Sekreteryaya Maliye Bakanlığın-daydı, onu Devlet Planlama Teşkilatı'na getiriyor. Onun da sebebi açık. Çünkü KİT yönetimini bu hükümet Başbakanlığa almış bulunmaktadır.

SAĞLAM — Sayın Aysan, 233 sa-yılı KHK, KİT'lerin bakanlıklara bağ-lantısını nasıl düzenliyor?

AYSAN — Bununla ilgili olarak iki şey yapıyor: Birincisi, KİT ilgi-lisi bakanlardan kurulu Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu'na önemli bazı yetkiler veriyor. Bu yet-kiler içinde bağlı ortaklık hisselerini satmak bile var. Bazılarını da karar-name teklifi haline getirip Bakanlar Kurulu kararıyla satmayı öngörüyor. Eskiden parlamentodaydı, bu yetkiler. Onları aşağıya alıyor. Birinci yaptığı bu. İkincisi, bazı önemli KİT'leri Baş-bakanlığa dolayısıyla Devlet Bakan-lıklarına bağlıyor. Bunlar çok önemli kuruluşlardır. Mesela petrol kuruluşu var içinde. Yani çok önemli kuruluş-ları Başbakanlıktan yönetme hedefini güdüyor. Halbuki biliyorsunuz, biz 30 yıldır yaptığımız çalışmalarda tam aksi sonuçlara ulaştığımız. KİT'leri Başbakanlıktan uzaklaştıralım, hatta ilgili bakanlıklardan uzaklaştıralım, diyorduk. Şimdi tam olarak Başba-kanlığa bağlanmış oluyor. Hangileri-nin nereye bağlandığı kararnamede var. Şimdi vakit kaybetmiyelim onun için.

SAĞLAM — Oniki tanesi Başba-kanlığa bağlanmış, üç tanesi Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na, dört tanesi Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na, iki ta-nesi Enerji ve Tabii Kaynaklar, yedi tanesi Tarım, Orman ve Köy İşleri, bir tanesi Kültür ve Turizm, bir ta-nesi Bayındırlık ve İskân, yedi tanesi Ulaştırma Bakanlığı'na, ayrıca Milli

Savunma Bakanlığı'na bağlanmış olanlar var. Yani çeşitli bakanlıklara... Fakat bunların içerisinde ilk defa ola-rak Başbakanlığa 12 tane İktisadi Devlet Teşekkülü bağlanıyor ki, yapı-lan en önemli değişiklik budur.

AYSAN — Bence çok zararlı bir değişiklik. Yani kesinlikle yapılma-sı lazım gelen bir değişiklik. 233 sayılı KHK'nin bir önemli değişikliği daha var, yönetimde... Bağlı ortaklık tipinde kurulan KİT'leri de aynı usul-lere getirmiş. Mesela, «Anonim şirke-tin genel müdürü ve yönetim kurulu üçlü kararnameyle atanır.» demiş. Çok önemli bir değişikliktir. Üçlü karar-nameyle anonim şirket genel müdü-rü atanmaz. Oradaki özel hisselerin ne olacağı da belli değildir. Yani ne genel kurul yapılmıştır, ne yönetim kurulu seçilmiştir, ne de genel mü-dürü yönetim kurulu atamıştır. Ano-nim şirket tiplerinde hepsini üçlü kararnameyle yaptılar. Çok sakınca-lıdır, böyle bir uygulama. Merkezi hü-kümet teşkilatına çeker bu kuruluş-ları.

SAĞLAM — Bir şey daha sorabi-lir miyim? Acaba bu 233 sayılı KHK ile KİT'lerin yönetim kurullarının kompozisyonu nasıl oluyor? O konu-da da bilgi verir misiniz?

yürütme ile karar organını birleştirmek, işletmecilik açısından çok sakıncalıdır; yönetim kurulunun denetim faaliyetini ortadan kaldırır

AYSAN — Efendim, 233 âdeta 440'ın düzenine geri döndü. 2929 bil-diginiz gibi 440'dan farklı olarak üye sayısını 6'dan 5'e indirdi ve 5'den üçü

440'da müessese içindendi; 2929 on-ları müessese dışından atadı. Yani 2929'da yalnız genel müdür yönetim kurulu üyesi olarak kaldı, diğer iki genel müdür yardımcısı çıktı yönetim kurulundan. Dışarıdan yönetim kurulu üyeleri getirildi. Şimdi 233'de bu iki genel müdür yardımcısı yeniden yönetim kurulu üyesi yapıldılar.

SAĞLAM — İlgili bakanın tek-lifi üzerine bir genel müdür, iki tane de üye atanıyor; eder üç. Bir Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın; dört. İki tane de genel müdür yardımcısı;

Prof. Dr. Dündar SAĞLAM

toplam 6 oluyor. Şimdi benim esas öğrenmek istediğim husus şu: Yönetim kurulunun kompozisyonunda icra ile karar organının içiçe geçirilmesi, yani bir taraftan icra içerisinde bulunan, görev yapan genel müdür ve yardımcılarının karar ve denetim organı olan yönetim kurulunda çoğunlukta görev yapması sizin kanaatinizce işletme yönetim ilkelerine uygun düşmekte midir?

AYSAN — Biliyorsunuz biz işlet-

meciler bunu daima eleştiririz. «İcra ile karar organını birleştirmek iyi değildir.» deriz. Ama Türkiye'de hep böyle olmuş. Yani yönetim kurulları icranın hâkimiyetinde olmuş. Özel sektörde de aşağı yukarı öyle. Çok sakıncalıdır. Tabii böyle olmasının sonucu nedir? Yönetim kurulunun yapması lazım gelen bir işi ortadan kaldırıyor; o da denetimdir. İcra ile yönetim kurulunu içiçe koyarsanız, yönetim kurulunun denetim fonksiyonu ortadan kalkar. Özel kesimde bu denetim boşluğunu ortaklar doldurmaya çalışıyor. Özellikle çalışan or-

Prof. Dr. Mustafa A. AYSAN

taklar, her zaman orada oldukları için, çalışanları denetliyorlar. Ama KİT'lerde denetim sahipsiz kalıyor. Yönetim kurulunu icranın emrine verdiğiniz zaman, KİT'lerde yönetim kurulu ortadan kalkmaktadır. Yönetim kurulu görevini Bakanlar Kurulu yapar. Bizim memleketimizde bütün KİT'lerin yönetim kurulu görevini Bakanlar Kurulu yapar. Hâlâ da öyledir. 233'de de öyledir. Ve bunun büyük sakıncaları vardır. Her gün örneklerini yaşıyoruz. Hükümetin yap-

ması gereken başka işleri var; KİT'lerin işlerini de pek o kadar bilmezler.

SAĞLAM — Halbuki KİT'lerin otomisinin temel güvencesi yönetim kurullarının teşkilidir. Aksi takdirde yönetim kurullarını kaldırarak bunları doğrudan doğruya genel müdürlük olarak bakanlıklara bağlamak da mümkündür. Yönetim kurulu teşkil etmenin amacı, KİT'lere bağımsız, özerk çalışma imkânını vermek içindir. Bu imkân da bu şekilde ortadan kalkmış oluyor. Bir şey daha sorabilir miyim? Genel yatırım ve finansman programı hakkında da bir-iki şey söylemeniz mümkün mü? Çünkü burada bir önemli değişiklik var gibi geliyor bana.

AYSAN — Eskiden KİT'lerin yatırım, finansman programlarını Hazine Genel Sekreterliği ile beraber KİT'ler ve Yatırım Bankası yapardı. Devlet Planlama Teşkilatı zamanla KİT'lerin yatırımları için vize verir hale geldi. O kadar ki, yatırım numarası almadan Sümerbank bir fabrikasına karar veremez, fabrikasının bir

makinasına karar veremez hale geldi. Yıllık yatırım ve finansman programında KİT'lere bırakılan limitler, yakın zamana kadar 25 milyon liraydı. Şimdi, bunları nereye çıkardılar bilmiyorum. 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname yeni bir hukuki statü getiriyor. Buna göre KİT Genel Yatırım ve Finansman Programı DPT'de hazırlanıyor. Tabii bunun bir sebebi de Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın Hazine Genel Sekreterliği ile birlikte Başbakanlığa bağlanmasıdır. Ve KİT Sekreterliğinin Devlet Planlama Teşkilatı'na alınmasıdır. Eskiden bu görev Hazine Genel Sekreterliği tarafından Maliye Bakanlığı'nda yapılırdı. Yeri de asıl orasıdır. Uygun yeri orasıdır. Çünkü finansmanı Maliye Bakanlığı'ndan alıyorlar, oraya da hesap veriyorlardı. Böyle bir düzen vardı. Şimdi bu işler, Başbakanlık ve Devlet Planlama Teşkilatı içine alınmış bulunmaktadır.

SAĞLAM — Yani Devlet Planlama Teşkilatı'nın icranın içine bu kadar girmesini uygun karşılamıyorsunuz.

AYSAN — Efendim, ben uzun yıllardır bunu eleştiriyorum, biliyorsunuz. Devlet Planlama Teşkilatı icranın içinde olmaz, diye... Zaten yaptıkları da ekonomik planlama değildir. 91 sayılı Kanun'un söylediği Devlet Planlama Teşkilatı şimdi yoktur. Bu son yeniden düzenlemede de âdeta devlet içinde devlet kurulmuştur, bütün organlarıyla. Bütün önemli kararlar Devlet Planlama Teşkilatı'nda ve Başbakanlık'ta verilecektir. KİT'lerin kararları da orada verilecek şimdi.

SAĞLAM — Teşekkür ederim Sayın Aysan. Şimdi Sayın Kocatopçu'nun görüşlerini rica edeceğim. Devlet ile KİT'ler arasındaki ilişkiler nasıl olmalıdır? KİT'lerde özerkliği artırmak bütün dünyada egemen bir eğilim olmasına rağmen, uygulamada

sonuçlar daima aksi yönde olmakta ve politik müdahale ve bürokratik merkeziyetçi alışkanlıklar etkilerini sürdürmektedir. Özerkliği artırmak ve KİT yöneticilerine daha fazla yetki ve sorumluluk vermek, sorunun çözümü için en doğru yol olarak görünmesine rağmen, uygulamada bu yolda da mesafe alınamamaktadır. Devlet ile KİT'ler arasındaki ilişkiler rasyonel bir biçimde nasıl düzenlenmelidir? 233 sayılı Kararname ile getirilen sistemi bu açıdan değerlendirmesini Sayın Dr. Şahap Kocatopçu'dan rica etmek istiyorum. Buyurun Sayın Kocatopçu.

kamu ya da özel sektörde başarılı sonuçlara; yöneticiye güvence içinde çalışma olanağı sağlanarak, yetki ve sorumluluğu olabildiğince vererek, ayrıca işletmede iyi bir denetim sistemi kurarak varılabilir

KOCATOPÇU — Efendim, Atatürk zamanında KİT'lerde çalıştırılmak üzere yurt dışına öğrenime gönderilen bir kişiyim. Dönüşümde önce KİT'lerde daha sonra özel sektörde çalışmalarda bulundum. Her iki sektörün yönetim sorunlarındaki tecrübelerime dayanarak, o zaman yurt için çok faydalı olduğuna inandığım Türk Sevk ve İdare Derneği'ni kurmuştuk. Bu dernekte 13 sene başkanlık ettim. Derneğin amacı; profesyonel yöneticilerin, özel sektör aile şirketlerinde yetki ve sorumluluk üstlenerek bunların gelişmelerini sağlamak, kamu sektöründe ise politik

baskılardan uzak bir şekilde çalışmalarını savunmak, ayrıca sadece bağlı oldukları kuruluşlar için sadakatle çalışmalarının önemini vurgulamaktı. Özel sektör bu bakımdan genellikle gerekli uygulamalarla süratli gelişmeleri yaparken, ne yazık ki kamu sektöründe politik baskılar sık sık yönetici kıyımını devam ettirdi ve istediğimiz düzeyde gelişmiş kamu yönetimi görülemedi. Aslında devlet sektöründe olsun, özel sektörde olsun yönetim, denetim, güvence ve tatmin

Dr. Şahap S. KOCATOPÇU

diye özetleyeceğim dört faktörün gerçekleşmesi lazım. Evvelâ yöneticiye yetki ve sorumluluğu mümkün olduğu kadar fazla verebilmek, ayrıca iyi bir denetim kurabilmek ve yöneticileri de güvence içinde tatmin edici bir refah düzeyine ulaştırmak gerekir.

1960-1961 yıllarında ilk bakanlık tecrübem sırasında KİT yöneticilerinin anlaşılabilir personel olması önerisini yapmışım. Ne yazık ki onların bu şekilde özel bir statüye geçmesi o zaman kabul edilememişti. Sayın Ulu-su Hükümeti'ndeki bakanlığım sıra-

sında da KİT'lerin düzenlenmesi için çalışmaları başlatma göreviyle karşı karşıyaydım. Bu çalışmaları tesadüfen şimdi yanımda oturan Sayın Prof. Aysan'la beraber yapmak için üniversitede görüşerek kendisini razı ettim. Ve bu çalışmalarla ilk taslak hazırlıklarına gittik. Bu taslağın içinde sorunuzun cevabı olarak, devlet ve KİT yönetimi ilişkilerinde müşterek bir görüşün yer aldığı görüldü. Bu da mümkün olduğu kadar bakanlıkları yöneticilerin günlük ve normal çalışmalarının dışına çıkarmak şeklinde özetlenebilir. Tasarımızda her KİT için bir anonim şirket statüsü hazırlamak, bunları çeşitli gruplarda toplamak, bu anonim şirketlerin genel kurullarını teşkil edecek 20-25 kişilik grubun ilgili bakanlık hatta Yüksek Ekonomik Koordinasyon Kurulu tarafından tespit edilmesini sağlamak. Bu 20-25 kişilik genel kurul hüviyetini taşıyacak kimselerin bir kısmının ilgili bakanlıklardan, tecrübeli emekli kamu personelinin ve bir kısmının da o sahada tecrübesinden yararlanılacağı düşünülen özel sektör işadamlarından alınması suretiyle teşkilî öngörülmüştü.

SAĞLAM — Bu öngördüğünüz genel kurulda çoğunluk kamuda mıydı?

KOCATOPÇU — Çok az farkla kamudaydı. Hazırlanan bu genel kurul o şirketin yönetim kurulunu seçecekti. 5 kişilik bir yönetim kurulu. Bu yönetim kurulunun da özel ve kamu sektöründen karma bir şekilde seçimine gayret gösterilmesi benimsemişti. Yönetim kurulu, anlaşmalı bir genel müdür seçecekti. Ve bu şekilde genel müdür de kendi kadrosunu organize edecekti. Genel müdür büncesini hazırlayarak yönetim kurulundan geçirecek ve yıllık faaliyetler de bu genel kurulda ibraya sunulacaktı. Denetim fonksiyonu için de iki veya üç denetçinin şirketin büyüklüğüne göre bugünkü Yüksek Denetleme Ku-

rulu ismi altında toplanan kişilerin benzerleriyle böyle bir organizasyondan tayin edilecek ve devamlı o konuyla ilgili bir denetimin sorumlusu olacaktı. Böylece Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 3-4 yıl sonra ibra edilip edilmemesi politik konulara inhisar eden KİT genel kurulları, her yılın sonunda Batı'daki gibi anlamlı bir uygulamaya tabi tutulacaktı. Tıpkı özel sektördeki olması gereken denetim gibi. Olması gereken, diyorum. Maalesef özel sektörde de denetim ve denetçilik arzu ettiğimiz gibi tam çalışmıyor, işlemiyor.

AYSAN — Ulusu hükümeti döneminde yasalaşan 2929 böyle çıkmadı. Neden?

KOCATOPÇU — Evet. Biliyorsunuz sözünü ettiğim çalışmaların bu safhaya gelişine kadar devamlı gayretlerin yapıldığı sırada Sayın Aysan bakanlığa geldi. Ben o sırada bakanlıktan ayrıldım. Fakat ayrılmama rağmen en büyük tesellim, Sayın Aysan'ın orada bu işi nasıl olsa yürüteceği idi. Fakat 2929 sayılı Kanun'un çıkarmış olduğu sonuç, bu hazırlıkların tamamen aksine bir şekil içinde cereyan ettiğini ortaya koydu. Bunun nasıl bu hale geldiğini ben de hâlâ anlayamadım. Böyle bir dönemde harcanan çabaların meyvesini vermesi gerekiyordu. KİT'ler konusunda bu sonucu alamamanın üzüntüsünü yaşamaktayım.

SAĞLAM — Sayın Kocatopçu'ya sormak istediğim bir husus var. Bu gerçekten önemli bir nokta. 233 sayılı KHK'nin bir maddesinde, 2929'da da bulunmayan bakanlık memurlarının KİT yönetim ve denetim kurullarına atanabileceğine dair bir hüküm var. Yani bakanlık memurlarının ikinci görev yapmaları imkânını sağlayan bir madde. KİT'leri bakanlıkların bir uzantısı haline getiren bu madde hakkındaki görüşünüzü öğrenmek istiyorum.

KOCATOPÇU — Bakanlıklardaki memurların ek bir görev alma konusu kamu sektöründeki düşük ücret düzeyi bakımından kullanılan bir yol olarak maalesef ortaya çıkıyor. Hastalık, kamu sektöründeki ücret düzeyi ile özel sektördeki ücret düzeyi arasındaki büyük uçurumdan meydana gelmektedir. Bir taraftan kamu sektöründe çalışan birçok kıymetli bürokrati tatmin için böyle bir yolda gidilirken, diğer taraftan da bu uygulama anonim şirket statüsündeki devlet ve kamu iktisadi teşebbüsü yönetimi arasındaki çelişkileri artıran bir nokta oluyor.

SAĞLAM — Sayın Kocatopçu, KİT'lerde adından da anlaşıldığı gibi temelde bir çelişki var. Bir taraftan kamu var, diğer tarafta iktisadi teşebbüs var. Kamuda maliyet kavramı yerine düzenlilik, süreklilik ve her ne pahasına olursa olsun üretimin yapılması gibi bir espri hâkim. Oysa KİT'lerde kamu ile iktisadi teşebbüsü bir araya getiriyoruz. Dolayısıyla bir taraftan kamunun yararlarını savunmak, öbür taraftan iktisadi teşebbüsün gereklerini yerine getirmek zorundayız. Böyle bir durumda özerkliği sağlamak yani KİT'leri tamamen özerk kılmak, bu yapı içinde mümkün değil. Devletin izlediği ekonomi politikası içinde bir özerklik sözkonusu. Fransa uzun yıllardır enteresan bir uygulama içindedir. Buna göre temel mal ve hizmet üreten KİT'lerle ilgili bakanlık karşı karşıya gelerek uzun vadeli bir anlaşma imzalamaktadır. Buna «Plan Sözleşmesi» (Contrat de Plan) diyorlar. İlan edilen bu sözleşmenin içerisinde kamunun bazı te-

mel hedefleri ve şartları var. Bunun dışında KİT tamamıyla bağımsız. Bakanlıklar KİT'lerin günlük faaliyetlerine karışmıyorlar. Böyle bir uygulamayı KİT'leri özerk kılma bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz?

türkiye önce en ileri teknolojiyi nereden olursa olsun satın almalı, ikinci aşamada bunu ülke koşullarına uydurma çalışmaları yapmalı, son aşamada kendi teknolojisini üretmeye geçmelidir

KOCATOPÇU — Gayet tabii Fransa'daki bu aşama, büyük bir gelişme. Aslında bugünkü kamu sektörünü, kamu işletmelerini ikiye bölmek imkânımız da var. Bunlardan altyapı hizmetleri olarak kamunun elinde olması gereken sektörleri bir tarafa ayırıp, özel sektörün yapmasının normal telakki edildiği sektörleri de bir tarafa ayırarak işe daha tedrici bir gelişme içinde yaklaşmak da mümkündür. Bugün Sümerbank işletmelerinin çalışmalarını ele alsak, bunların özel sektörde de benzerleri var. Bunları özel sektöre benzetebilmek çok daha kolay olabilir. Ama bir Devlet Demiryolları'nı aynı şekle getirebilmek belki çok daha uzun zaman alabilir. Belki yaklaşımımızı ikiye bölme suretiyle, Sümerbank'ın işletmelerinin kapasiteleri, imkânları belli olduğuna göre, bunları belli programlarla muayyen bir şekilde kontrol edebilmek ve onları o programlar içinde serbest bırakmak, Fransa'daki uygulamaya yaklaşmak bakımından ilk adım olabilir ve bunun uygulaması kanımca çok daha kolaydır.

- ◆ Bir çocuğu, gitmesi gereken yolda yetiştirin; hüüyünce o yolu bırakmayacaktır.

İncil

SAĞLAM — Dünyada teknolojik bir devrim yaşanıyor. Her ülkede kuruluşlar inanılmaz ölçülerde araştırma masrafları yapıyorlar. Ülkemizde özel kesim finansal sıkıntılar nedeniyle kısa vadeli kârlılığını düşünerek stratejisini belirlediğinden, bu konularda varlık gösteremiyor. Giderek büyüyen teknolojik açık nasıl kapatılacaktır? KİT'ler bu konuda bir çıkış yolu mudur? Bu konudaki görüşlerinizi alabilir miyim, Sayın Aysan?

AYSAN — Şimdi Türkiye'de bu konuda kendi içimizde bir güçlük var. Onu bir defa çözmek lazım. «Emek yoğun» deyip, «içerde yapılabilir» deyip, eski teknolojileri getirmek problemi var Türkiye'de... Halen her sektörde, yani gerek kamu gerek özel sektörde bu uygulanıyor. Benim tecrübem bu yolun yanlış olduğunu gösteriyor. Şimdiye kadar yaptığımızdan farklı olarak, en ileri teknolojiyi nerede bulursak oradan onları satın almalıyız. Nerde ise bulacağız ve en ileri teknolojiyi dışarıdan satın alacağız. Az veya çok işçi kullanıyormuş, yok bu teknoloji Rusya'da imiş ya da Amerika'da imiş, Japonya'da imiş, bakmadan alacağız. Birinci problem budur. Bir defa bunu halletmemiz gerekiyor. Ondan sonra kendi teknolojimizi üreteceğiz. Dünyada en ileri teknolojiyi bulacağız, kendi tek-

nolojimizi onun üzerine bina edeceğiz. Edemediğimiz takdirde de en ilerisini kullanmış olacağız. Bu mesele çözülmeyen, Türkiye'de teknolojiye istediğiniz kadar para harcayın, hiçbir teknolojik ilerleme gerçekleşmez.

İkinci büyük mesele, bizim daha çok teknolojik konularda intibak çalışmaları yapmamızdır. Dışardan ileri teknolojiyi alıp, bunu Türkiye şartlarına uydurma çalışmaları yapmamızdır. Tabii bu da bir araştırma masrafını gerektirir. Önce bu yöne yönelmek lazımdır. Japonya'yı kalkındıran odur. Güney Kore'yi kalkındıran odur. Yoksa kendilerinin oturup da teknoloji üretmeleri değil. Amerika'yı yeniden keşfetmeye gerek yoktur. İşte KİT'ler burada çok önemli bir fonksiyon görebilirler. Neden? Çünkü ileri teknolojinin paraya dönüşme sürati belki yavaş olabilir, bazı alanlarda. Mesela dijital teknolojiyi haberleşme alanında getirirsiniz; gerçi teknoloji çok ileridir, ama Türkiye'de tanıtılması ve satılması uzun zaman alabilir. KİT'ler burada rol oynayabilir.

SAĞLAM — Sayın Vehbi Koç, Türkiye'nin temel sorunu, kaynak sorunundan da evvel yönetim sorunudur. Bu sorun yalnız KİT'lerin değil, bakanlıkların, Merkez Bankası'nın, üniversitelerin, kısacası devletin bütün kesimlerinin sorunudur. Özel sektör için de aynı şeyleri söylemek mümkündür. AET içinde yapılan bir araştırma, üye ülkelerde iflas eden firmaların iflas nedenleri arasında % 60 ağırlıkla yönetim zafiyetinin başta geldiğini ortaya çıkartmıştır. Türkiye bu ülkelere nazaran çok geride bulunduğuna göre, etkin yönetim sorununun ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Modern işletme yönetim ilkelerinin KİT'lerde ve özel sektörde geçerli olabilmeleri için nelere dikkat edilmelidir? Bu konuda sözü, geniş bilgi ve deneyim sahibi Sayın Vehbi Koç'a bırakıyorum.

- ◆ Soru sormasını ve cevap vermesini bilen kimse, gerçekten konuşmanın ne olduğunu bilir.

Eflatun

- ◆ Her hareket ilerleme olmayacağı gibi, her değişiklik de büyüme demek değildir.

Ellen Glasgow

1950 yılına kadar KİT'ler birçok sanayi dalında çeşitli ürünler imal ettiler ve eleman yetiştirdiler; savaş döneminde sıkıntı çekmediyse, türkiye'nin sanayileşmesinde temel olan bu kuruluşlar sayesinde

KOÇ — Sayın Aysan ve Sayın Kocatopçu ekonomik ve teknik bakımdan birçok konuyu izah ettiler. Ben bir işadami olarak baştan itibaren görüşlerimi açıklamaya çalışacağım. KİT'ler hakikaten memleketi-

Vehbi KOÇ

mizin en mühim meselelerinden birisi. Bilindiği gibi dünyada başlıca iki blok var. Bir blok Sovyet Rusya ve peykleri, komünist idare. Burada toplu sözleşme yok, seçim yok, maliyet yok, hiçbir şey yok, aynı geli-

şim devam eder. İkincisi demokrasi ile idare edilen memleketler. Orada seçim var, rey var, toplu sözleşme var. İktidarlara seçimle gelinir. Bu iktidarlara seçimle gelen partiler, umumiyetle ya sosyalist partilerdir ya da liberal partilerdir. Sosyalist parti geldiği zaman memlekette mevcut devlete ait teşekkülleri takviye eder. Onlarla uğraşır, bankaları devletleştirmeye çalışır. Bunların en büyük misali son zamanda Fransa. İngiltere ise aksi yönde çaba gösteriyor.

Şimdi şöyle bir baktığımız zaman, İtalya'da olsun, Fransa'da olsun birtakım KİT'ler var. Bunların hepsi zarar ediyor. Hiçbiri doğru dürüst çalışmıyor. Bizdeki de çalışmıyor. Aramızdaki fark şurda. Özel sektör kuruluşlarına göre oradaki KİT'ler o kadar ufak ki, zararını kapatıp gidiyor. Yani bizdeki gibi nispet % 50 % 50 değil. Onun arkasından yine demokrasi ile idare edilen memleketler arasında Amerika var, Japonya var. Buralarda posta idaresi müstesna hepsi özel sektör. Bunların ne kadar ileriye gittikleri de ortada. Şimdi gelelim Türkiye'ye... Ben Atatürk'ün Ankara'ya geldiği tarihten itibaren Ankara'da yaşamış bir insan olarak söylüyorum. Atatürk İstiklal Savaşı'nı başarıya ulaştırdıktan ve Cumhuriyeti kurduktan sonra, en büyük ve tesirli mücadelenin Türk ekonomisini canlandırmak olduğunu biliyordu. Fakat memlekette, herhangi bir sanayii kurmak için ne işadami, ne sermaye ne de teknik eleman vardı. Düşündü, taşındı. Bizzat tertip ettiği İzmir İktisat Kongresi ile, milli ekonominin ilk fikriyatını attı. Bu arada gördü ki, iğneden ipliğe kadar her şey bu memlekete dışardan geliyor. Bunun üzerine mahdut fakat o zaman için oldukça tesirli, sanayii teşvik tedbirlerini aldırdı.

Uzun harp yıllarının mahvettiği maddi ve manevi kaynakların kuvvetlendirilmesi için, 10 yıl tutan çalış-

ma ve denemelerden sonra, 1933 yılında Sümerbank ve Etibank'ı kurdu. Tabii o zaman tek parti iktidarı vardı. Fakat o zaman devlet işinde çalışmak bugünkü gibi değildi. Devlette çalışanlar iyi para almazlar. Ancak bunun manevi bir zevki vardır. Bu zevk o kadar tatlı idi ki, bir umum müdür, bir müsteşar, bir idareci geldiği zaman herkes hürmet eder, sevgi ve saygı ile karşılardı. İdareciler onun uğruna devlet işinin sıkıntısını çekерlerdi. Sümerbank ve Etibank'ı birçok İktisadi Devlet Teşekkülü'nün kurulması izledi. 1939-1945 İkinci Dünya Savaşı'nın yurdumuzu da etkileyen sıkıntılara rağmen, 1950 senesine kadar bu kuruluşlar, o zamana kadar yurdumuzda el atılmamış birçok sanayi dallarında çeşitli mamulleri imal ettiler ve eleman yetiştirdiler. Savaş döneminde çok sıkıntı çekmememiz, bu kuruluşlar sayesinde. Onlar olmasa idi ne olurdu, Allah bilir. Atatürk tarafından öncülüğü yapılan bu hareket, Cumhuriyet'ten bu yana Türkiye'nin sanayileşmesine temel oldu. Eğer Atatürk, teşebbüse geçip bu yolu seçmeseydi, bugün özel sektör olmayacaktı. Özel sektör, KİT'lerden bilgi ve eleman olarak yetişti.

1950'den bu yana iş başına gelen parti ve iktidarlar, KİT'lerin ülkeye yük olduğunu ve hunların tasfiyesi gerektiğini söylemiş; oysa KİT'lerin sayısı giderek artmıştır

1950 yılında iktidar değişti Demokrat Parti daha iktidara gelmeden evvel (malum 1946'da kuruldu), KİT'lerin zarar ettiğini ve bu kuruluşları

tasfiye edeceğini söyledi. İktidara gelince de memlekete büyük yük oldukları ileri sürülen İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin özel sektöre devredilmesine karar alındı. Həpiniz hatırlıyorsunuz ki, 1950'lerde İktisadi Devlet Teşekkülleri satılmadı. Aksine, yenileri kuruldu ve sayıları arttı. Yani yeni iktidar bu kuruluşları tasfiye edemedi.

1950 ile 1960 yılları arasında özel sektör yetişti biraz. Sanayi gelişmeye başladı. Ben de bu tarihler arasında sanayie girenlerdim. Ondan sonra 1960'lı yıllar geldi ve bugüne kadar çeşitli şekillerde hükümetler kuruldu. (a) Tek başına iktidarlar, (b) Koalisyonlar, (c) Askeri idareler; yönetimde görev aldı. Bu 20-25 senelik müddet zarfında da, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nden şikâyetler bitmedi. Bu dönemde hangi parti ve iktidar gelirse gelsin, bu kuruluşların memleketin sırtına yük olduğunu söylediler. Bu kuruluşların düzeltilmeleri için çok çalışmalar yapıldı. Ama yine de gördük ki, bu devrelerde de, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin sayısı azalmadı. Bu arada SAN'lı kuruluşlar denilen ve bugün İktisadi Devlet Teşekküllü statüsüne dönüştürülen kuruluşlar kuruldu. Yani sayı giderek arttı. Zaten bunların sayısı, azalacağı söylenen dönemlerin sonunda hep artmıştır. Bunu hiç bir zaman unutmamalıyım. Benim şahsi kanaatime göre, bu konuda iktidara gelen partiler çok büyük hata yaptılar.

İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin geçmiş dönemdeki yönetimlerine baktığımız zaman şunu görüyoruz: İktidara gelen hükümetler, KİT'lerin başına hep kendi adamlarını yerleştirmişlerdir. İspanya'dan döndüğüm zaman, 9 Haziran 1972 tarihli Milliyet Gazetesi'nde bir yazı yazdım. Bu yazıda da, açıkça, memleketimizde KİT idarecilerinin vasatı bir yıl iş başında kaldıklarını kaydetmiştim. Halbuki İspanya'da KİT'lerin başındaki

adam 17 sene yerinde kalmıştı. Daha sonraki yıllarda, sık sık değişen iktidarların KİT yönetimlerinin de sık sık değişmesine sebep olduğunu hep birlikte yaşadık. Altı ayda bir genel müdürler değişti. Yönetim kurulu üyeleri değişti. Genel müdür yardımcılarını değişti. Her değişiklik KİT'leri yıprattı. Göreve her yeni gelenin ace-miliği ve bilgisizliği yanlışlıklara sebep oldu. Hele siyasi etki ve müdahaleler işleri daha da karıştırdı. Halbuki dışardaki KİT'lerde yöneticiler ölünceye kadar işlerinin başında kalıyor. Bizde her parti geliyor, kendi adamlarını getiriyor; birtakım kimse-leri fabrikalara alıyor.

yönetimlerine müdahale edilen KİT'lere bir de siyasi etkiler başlayınca, bu kuruluşlar işletmecilikten uzaklaşmışlardır

Hükümetlerin KİT'lere müdahalesi en önemli meseledir. Yönetimlerine müdahale edilen KİT'lere bir de siyasi etkiler başlayınca, bu kuruluşlar, işletmecilikten uzaklaşmışlardır. İşletmecilikte iyi yönetim esastır. İyi yönetim de, işletmeciliğin gereğini yerine getiren yönetimdir. Mal ve hizmetini en ucuz üretmek önemlidir. Stoka çalışmamak, zararına iş yapmamak, işletmede fazla personel tutmamak esastır. Bütün bunlar bir tarafa bırakılırsa, İktisadi Devlet Teşekkülü işletme olmaktan çıkar. Bu kuruluş, devlet dairesine benzemeye başlar. KİT'lere müdahale eden hükümetler, aslında bunların ekonomiye yük haline gelmesine sebep olurlar. Her iktidarın, KİT'lerin her kademesine, kendi taraftarlarını koyarak kadroları şişirmesi; fiyatlara, hammaddenin alımına, satışına ve her

türlü muamelesine müdahale edilmesi, KİT'lerde kârlılığı ve verimliliği azaltır. Bu da, KİT'lerin Bütçe'den yardım almasına, Merkez Bankası'ndan borçlanmasına sebep olur. Sonunda, bu takviyeler büyüdükçe, 3-5 senede bir silinir ve hep birlikte «KİT'ler iyi çalışmıyor, bunlar ekonomiye yüküdür.» diye şikâyete başlarız.

1980 senesinden bu yana, KİT'lerin ürünlerine yapılan zamlarla, bu kuruluşlar artık zarardan kurtarıldılar. Ama bu kârlar, iyi bir idareden değil, zamlardan ileri geldi. Bunu da unutmayalım. Aslında, KİT'lerin hemen hemen çoğunluğu, piyasada rakibi olmayan kuruluşlardır. Ürettikleri mal ve hizmetlerin satılmaması mevzu bahis değildir. Ürettiklerini satarlar. Hem de istedikleri fiyata satarlar. Müşteri, başka imkânı olmadığı için, almak zorundadır. Bu fiyatlar ise, piyasada hammadde ve yardımcı madde olarak, özel sektörün üretiminde maliyetleri artırır. Bu da enflasyona yol açar. Bu nedenle, öncelikle KİT'lerde fiyatlarla oynamaktan çok, iyi bir işletmecilik yapılmalıdır. İsbetli karar, KİT'leri iyi yönetmekten, iyi işletmeler kurmaktan geçer. Yoksa, her seferinde KİT'lerin yapısını değiştirmek, yalnızca kargaşaya sebep olur. İktisadi Devlet Teşekküllerinin iyi yönetilmesi ve ekonomiye faydalı işler yapması iktidarların elindedir. İktidarlar, bu kuruluşların yönetiminde bazı prensiplere uymalıdır. Bu prensiplere uyarlırsa, bu kuruluşlardan ekonomimiz fayda sağlar. Bunların başlıcalarını şöyle özetleyebilirim:

Her şeyden önce iktidarlar bu kuruluşlara müdahale etmemeyi öğrenmelidirler. Yönetimde görev alan, yönetim kurulları, genel müdürler, genel müdür yardımcılarını sık sık değiştirilmemelidir ve en kıymetli elemanlar tayin edilmelidir. Yönetime selâhiyet verilmelidir. Bu kuruluşların birer işletme olduğu hatırlanma-

lıdır. Bu işletmelerin devlet dairesi olmadığı bilinerek işletilmektedir. KİT'lerde çalışan personelin devlet memuru olmadığı kabul edilmelidir. Bu personelin aylığı, çalışma şartları, işe alınması, işine son verilmesi; bir işletme personeline uygulanması gereken esaslar olmalıdır. Bugün özel sektör, devletin elinde bulunan sanayiın hepsini yapacak duruma gelmiştir. Devletten daha randımanlı çalışmaktadır. KİT'ler, enerji ve muhabere olmak üzere, altyapı yatırımları dışında, yatırımlara girmemelidir. Bu kuruluşlar, modern işletmecilik kuraları içinde çalışmalıdır. Kârlılık ve verimlilik ön plana alınmalıdır.

iyileştirilemeyecek KİT'ler tasfiye edilmeli, iyi olanları holding haline getirilerek çalıştırılmalıdır; KİT idarecileri yarınlardan emin olmalı ve yüksek ücret almalıdırlar

Sonuç olarak, KİT'lerin iyi yönetimi, iyi yöneticiye, işini seven ve bilen yöneticiye ve bu yöneticinin işinin başında kalıp, iktidarların müdahale etmemesine bağlıdır. Ancak o zaman, İktisadi Devlet Teşekkülü, modern işletmecilik prensipleri içinde çalışır; ancak o zaman, bu kuruluşlar ekonomiye faydalı olur inancındayım. Bu arada çok beylik laflar ediliyor. İşte KİT'leri kaldıralım, şöyle edelim, böyle edelim gibi... Bunların hiçbiriz olmaz. Yalnız benim görüşüme göre olacak şey şu: Birincisi KİT'leri ikiye bölmek lazım. Birisi devletin yapmaya mecbur olduğu işlerle ilgili KİT'ler. Devlet Demiryolları gibi, PTT gibi. Bunlar kâr eder, zarar eder; Bütçe'den çekeriz yükünü.

İkincisi rekabete açık KİT'ler. Bunlar da cinslerine göre ikiye mi bölünür, üçe mi bölünür bilemiyorum. Bunlar holding haline getirilmelidir. Mensucat gibi, demir-çelik gibi gruplar. Fakat yine de her gelen iktidarın bunları istediği gibi çeviremeyeceği bir şekil bulunmalıdır. Anayasaya mı girer, başka bir yol mu bulunur; artık bilemiyorum. Bu işlerde devlet şu prensibi kabul etmeli. Devlet, enerji başta olmak üzere altyapı yatırımlarından başka bir yere girmemeli. Bugün memleketimizde özel sektör bunların hepsini yapacak hale gelmiştir. KİT'lerin işi bu olmalı. Devlet rahatça oturmalı, hangilerini tasfiye etmek lazım geliyorsa, onları tasfiye etmelidir. «Özel sektöre satarım.» deniliyor. Bunlar laftır, hiçbir şey olmaz. Özel sektör iyisini almaya kalkar, kötüsünü almaz. Yine de kalanlar devletin sırtına yük olur. Er iyisi, iyileştirilemeyecek olan KİT'leri tasfiye etmektir. İyi olanları da çalıştırmakta devam etmeli. Ama şimdi bu holdinglerin idare heyetleri olacak, umum müdürleri olacak. Bir defa bu kişiler istikballerinden emin olmalı. «İki gün sonra iktidar değişecek, acaba kim gelecek, halim ne olacak?» diye kara kara düşünmemelidirler. Ayrıca burada ben bir idarecime yüksek ücret verirken, KİT yöneticilerine çok düşük ücretler layık görülürse, bu iş yürümez. Kanunlar, kararname, şimdi bunların hepsini bir yana koymalı, bir güzel oturup düşünmeli. Ama bunu yaparken parti zihniyeti ile değil, bunların nasıl idare edileceklerini bilerek, memleket sever olarak oturmalı ve hesaplarını yapmalı. Benim kanaatim budur.

KOCATOPÇU — Müsaade eder misiniz, Sayın Sağlam? Ben Sayın Vehbi Koç'a bir soru sormak istiyorum. Sayın Hulki Alibah, Sayın Bülent Büktaş, rahmetli Adnan Berkay ve Behçet Osmanağaoğlu gibi kıymetli KİT yöneticilerini camiamıza alıp on-

lardan kuruluşlarınızın geliştirilmesinde yararlanmanız dolayısıyla; KİT'lerin hiç olmazsa bu bakımdan özel sektöre bir hizmeti olduğuna kani olabiliriz, değil mi?

K O Ç — Bunları şöyle açıklayayım. Evvla şunu kabul edelim ki, eğer biz devletten bu idarecileri almaya idik başlangıçta, bugünkü halimize gelemezdik. Bunu daha önce de ifade ettim. Ancak bu saydığınız isimlerden bir kısmını işlerinden çekilmeye mecbur ettiler. Bir kısmı milletvekili oldu eski işine dönmedi. Bunların hepsi pırlanta gibi insanlar. Hepsini de biz aldık. Kıymetli insanlar ve benim müesseselerime çok şeyler kattılar. Yani ben bu kişileri hep işlerinden ayırdıktan sonra aldım. Ama bana o kadar faydalı olduklar ki, şimdi Allahları var, bunu açık açık belirtmek mecburiyetindeyim.

SAĞLAM — Demek oluyor ki aynı yöneticiler KİT'lerin başında da bulunabiliyorlar. Sizde çalışırken istikrarlı bir biçimde son derece üretime katkıda bulunuyorlar, yarar sağlayabiliyorlar. Demek ki kabahat yöneticilerde değil...

K O Ç — Efendim, şimdi bir adam geleceğinden emin olmazsa nasıl verimli olur? Şimdi benim müdürlerim burada, işlerinden çıkartılabilecekleri gibi bir düşünce içinde kesinlikle olmazlar. Kendileri ayrılmak isterlerse, o başka. Ben asıl şunu söylemek istiyorum. Bir fabrika iki senede yapılır, üç senede yapılır. Fakat o fabrikayı idare edecek adam 15 senede yetişir. Eskiden ben sermaye % 50, idareci % 50 hesap ederdim. İşlerim büyüdükçe idareci % 60 - % 70'e çıktı; sermaye % 30'a indi. Kuvvetli idarecisi olmayan bir müesese yaşamaz. Bunu Amerika'da, İngiltere'de ve diğer memleketlerde gördüm. Mesela alalım Ford'u, alalım Fiat'ı, General Electric'i; buralarda

bütün işleri yetmiş idareciler yapıyor.

SAĞLAM — Sayın Koç, ülkemizde anonim şirket modeli tam olarak uygulanamamaktadır. Hem kamu sektöründe, hem özel sektörde. Yönetim kurulları tam olarak çalışmamakta, ortaklar görevlerini yapamamaktadırlar. Çok ortaklı şirketlerde ise sahiplik belirsizlik gösterdiğinden, yönetim zaafa uğramaktadır. KİT'lerde ise aksine devletin aşırı baskısı ve ağırlığı hissedilmektedir. Bu anonim şirketlerin hem özel kesimde, hem kamu kesiminde işlerliğe kavuşturulabilmesi için nelere dikkat edilmelidir?

K O Ç — Şimdi biz söyleyiz. Bizim grupta bir defa üç kişilik bir idare komitesi var. Bu idare komitesi üyeleri işleri hazırlarlar ve mühim olmayan işler hakkında da karar alırlar. Fakat kanunen yönetim kuruluna gitmesi gereken işler varsa, onları oraya iletirler. Bizde daha doğrusunu söyleyeyim, Amerika'da olduğu gibi bu yönetim kurulu üyelerinin toplanması ve fikir vermesi tam işlemiyor. Ne özel sektörde ne de kamu sektöründe. Bunu kabul etmek lazım. En dikkat eden benim. Yani şuna dikkat ediyorum: Benim ölümünden sonra bu müessesenin yaşaması için, yönetim kurulları üyeliklerini aile dışından profesyonel yöneticilere bırakmak istiyorum. Fakat bu iş benim istediğim gibi oturmadi. Başka yerde oturdu ise onu bilemem.

KOCATOPÇU — Yine de en çok sizde oturdu. Ama sizin istediğiniz seviyede olmayabilir, o başka. Son 20 yılda özel sektörde büyüyen şirketleri, oluşan holdingleri incelediğimizde; bunların kamu, özel kesim ve üniversitelerden transfer ettikleri profesyonel yöneticilere yetki ve sorumlulukları delege edebildikleri ölçüde başarıya ulaştıkları görülür.

SAĞLAM — Gerçekten bu konuda sizin kuruluşlarınız, holdinginiz gayret sarfediyor. Yani kurumsallaşmak dediğimiz müesseseseleşmeyi dikkatle izliyor. Batının orta çağdan beri kullanıp yararlandığı çok ortaklı şirket mekanizmasını bir türlü yerleştirip işlerliğe kavuşturamadık. Bu konuda yapılacak çok şey var.

ülkemizde daha önce faaliyette bulunan bazı özel kuruluşların uzun ömürlü olmamalarının başlıca nedenleri

KOÇ — Son defa Eskişehir'de bana doktor unvanını verdiklerinde ben bir konuşma yaptım. Ondan kısa bir kısmını tekrar vereyim. Ben uzun seneler Ankara Ticaret Odası Reisliğinde bulundum. Reis olduğum zamanlar, Ankara'nın merkez olması dolayısıyla İzmir'den İstanbul'dan azalar geliyordu. Hükümet teması için orada birleşiyorduk. Bu vesile ile çok kişiyi tanımak fırsatı buldum. Anladım ki, bu memlekette çok büyük işadamları gelmiş. Çok iyi müesseseler kurmuşlar. Kurumlaşmadıkları için bu müesseseler onların ölümleriyle yıkılmış gitmiş. Yavaş yavaş işlerim büyüdükçe Avrupa'ya gittim. Amerika'ya gittim ve gördüm ki orada hepsi müesseseseleşmiş. Memleketimizde neden böyle olmamış? Benim kanaatime göre, üç şey için yapılmamış bu: Birincisi, servetini kimse bilmesin diye yapılan gizlemeler. İkincisi, az vergi vermek için içe kapanmışlar. Üçüncüsü de, çoluğu çocuğu olmamış veya hayırsız çıkmış, müessesese öylece gitmiş. Ben öyle olsun istemedim. Çünkü ben Siemens, Ford ve diğer müesseseseleşmiş kuruluşlar hakkında yazılanları okudum. Yani Koç Holding'i kurmadan önce çok şeyler okudum. Bi-

zim Türkiye'nin kalkınması müesseselerin batmaması ve tam doğru vergi vermesi için müesseseseleşmek şart. Korkmazsa, buna karar verirse, ben doğru dürüst iş yapacağım derse, yürür gider. Ben böyle düşündüm. Ziyani yok az kazanalım, dedim. Şimdi benim ailemin hissesi % 50'nin altına indi, ortak olduğumuz şirketlerin tümünde, ortalama olarak. Amerika'da da böyledir. Avrupa'da da böyledir. Mesela hiç bir zaman Ford'un hissesi % 75 değildir. Ford ailesinin hissesi % 25'tir. Şimdiki Henry Ford'un hissesi % 2,5'tur.

SAĞLAM — Sayın Koç, biliyorsunuz gelişmiş ülkelerde binlerce ortağı olan şirketler var. Fakat bu şirketlerin yöneticileri çok istikrarlı olarak şirketlerin başında kalabiliyor. Genel kurulda, nasıl oluyor da ortaklar böyle istikrarlı yöneticileri devamlı olarak seçebiliyorlar?

KOÇ — Şimdi efendim, bunların kanunları müsait. Baba Ford ölmeden evvel şirketinin % 75 hissesini vakfa vermiş. Vakfın rey hakkı yok. Kanun buna müsait. % 75 hissesi var ama rey hakkı yok. Yöneticiler icabında 2 rey, 3 rey sahibi oluyorlar. Hisseler dağılmış, biri sende biri bende, biri onda. Ortaklar şirketin durumunu borsadan takip ediyorlar. Amerikan halkı parasını üç şeye bağlamış, benim bugüne kadarki tecrübeme göre. Orada öyle Türkiye'deki gibi eve falan yatırım yok. Tasarrufunun üçte birini Amerika'nın en büyük sağlam şirketlerinin hisse senetlerine yatırır. İkinci üçte birini devlet tahvillerini yatırır. Üçüncü üçte birini avantürüye şirketlerin hisse senetlerine yatırır. Hani böyleleri bizde de vardır. Vurursa tam vurur, şirket batarsa da adam yıkılmaz.

SAĞLAM — Teşekkür ederim. Sayın Koç. Buyurun Sayın Aysan, sanırım ilave edeceğimiz bazı noktalar var.

merkezi devlet teşkilatı ile KİT'lerin yönetimi birbirinden ayrılmalıdır; KİT'lerin politik sebeplerle kurulmasına son verilmelidir

AYSAN — Efendim, Türkiye'nin en önemli problemi KİT sorunudur. Yani bu işi çözemezsek, benim kanaatime göre demokrasi de yaşamaz. Onun için bunu çözeceğiz. Bu sorunun temelinde merkezi hükümet ile KİT'lerin ilişkisini tam olarak düzenleyememe yatmaktadır. Sorun buradan doğuyor. Bir ülkeye bakıyorum, mesela İngiltere'de aşağı yukarı bir düzen var, bu konuda. İtalya'da, İspanya'da var. Avusturya'da mesela bir «genel kurul» diye kuruluşlar var, «genel idare» diye. Nitekim bizimkiler de bundan esinlenerek 1971'de yapmak istediler. İşte o genel idarenin içinde iki büyük partinin temsilcileri, milletvekilleri var. Devamlılığı ve kurumlaşmayı böyle sağlamış. Biz Türkiye'de bunu nasıl sağlarız? İşte bunun yolunu bulmak zorundayız. Merkezi devlet teşkilatı, bakanlıklar ile KİT yönetimi birbirinden ayrılmalıdır, diyoruz. Gidiyorsunuz bir bakıyorsunuz, ikisi birbirinin içine girmiş. Ayırmaya imkân yok. Onun için buraya bir düzen getirmek lazım. Ankara'da bir hükümet özerklikten bahsetti mi, ben korkuyorum; «Eyvah yine özerklik gitti.» diye. Çünkü özerklik vereceğim derken hâkimiyeti artırıyorsunuz KİT'lerin üzerinde.

KOÇ — Mesela bizim holdingte bazı kimseler çalışır; ters yönleri vardır. Ama programlarına bakıyorum, bilançolarına bakıyorum; bunlar işlerini çok iyi gören insanlardır. Bu yüzden bunlara hiç bir şey söylemem. Çünkü sempati ayrı, iş ayrı. Yani iş

ile dostluğu ayırt etmek lazım. Kabiliyetli adamı ne pahasına olursa olsun tutacaksınız.

AYSAN — Şimdi bakıyoruz, en tecrübeli özel sektör işletme yöneticimiz ne diyor? «Ben insanı başarı derecesi ile ölçerim.» diyor.

KOÇ — Benim sistemim budur.

AYSAN — İşte KİT'lerde o yok. Neden yok? Çünkü KİT'lerde doğru dürüst bilanço yok. Halk bu bilanço-yu ne zaman görüyor? İki sene sonra görüyor. KİT'den çıkan bilanço-yu iki sene sonra gördüğü zaman da anlayabilene aşkolsun. Demekki bu açıklama ve denetim düzeninde bir aksama var. KİT'lerin denetim düzeninin konuştüğümüz konu ile çok yakın ilgisi var. Biz bunu düzenleyememiştik. Doğru dürüst bilanço, güvenilir bilanço çok önemli bir faktördür. KİT'lerin bağımsız yönetilebilmeleri için. Yoksa bunu elde edemezsek, diğer tedbirler başarılı olmaz görüşündeyim.

SAĞLAM — KİT'leri ve özel sektör firmalarını kurarken çok iyi düşünmek, kuruluşu çok sağlam temeller üzerine oturtmak lazım. Ben Türkiye'de yabancı sermayeli kuruluşlara bakıyorum. Şirket kurulurken çok etraflı düşünüyor sistemler başlangıçta iyi oturtulduğu için ekonomik krizlere karşı daha dayanıklı oluyorlar.

KOÇ — Bu KİT'lerin bir kısmı tamamen politik sebeplerle kurulmuş. Şimdi bir tesisi kurmak için, Avrupalıların elinde 5-10 tane formülleri var. Hammadde nerden gelecek? Malum nasıl girecek? Orda işçi bulunabilir mi? İdareci bulunabilir mi? Pazarı var mı? Maliyeti nedir? Yani bunlara benzer 10 madde var. Şimdi biz bir fabrikayı kurarken buna göre kuruyoruz. Yoksa KİT'lerde olduğu gibi politik sebeplerle değil.

SAĞLAM — Açık oturumumuzdan çıkarılabilecek sonuçları şöyle özetleyebiliriz: KİT'ler Türk ekonomisinin temel taşlarıdır. Bu kuruluşlar verimli ve rasyonel çalışan işletmeler haline getirilmedikçe, ekonomik kalkınma sorunumuzu çözmemiz imkânsızdır. Özal Hükümeti'nce yürürlüğe konulan 233 sayılı KHK, fazlasıyla süratli hazırlanmış, dolayısıyla ciddi birçok aksaklığı bünyesinde taşıyan bir yasa görünümündedir. Çıkarılması gereken KİT statüleri henüz tam olarak yayınlanmadığı için yönetimde karışıklıklar sürmektedir.

KİT'lerde yönetim sorununun temelinde bazı önemli aksaklıklar görülmektedir. Her şeyden önce KİT'lere politik müdahalelerden uzakta bir yapı kazandırılmalıdır. Merkezi hükümetle KİT ilişkilerinin, KİT yöne-

ticilerinin işine karışılmasına kadar uzamasına meydan verilmemelidir. KİT'leri bakanlıkların uzantısı olmaktan çıkarmak gerekir. KİT'lerde bilgili, tecrübeli kişilerin yönetimde istikrarlı olarak kalmasını sağlayacak tatminkâr bir ücret sisteminin kurulması lazımdır. Her KİT üzerinde ayrıntılı çalışmalar yapılarak işletme biliminin prensiplerine uygun, yönetim, denetim ve rapor sistemleri yürürlüğe konulmalıdır. Toplantıya katılan bütün konuşmacılara, memleketimizin bu önemli sorunu üzerinde verdikleri değerli bilgilerden dolayı teşekkür ediyor, sağlık ve esenlikler diliyorum.

Dergi'nin Notu: Yukarıda sunulan «Açık Oturum» 8 Ocak 1985 tarihinde yapılmıştır.

Garanti Bankası '85

Başlayan bir yıla umutla bakmak yalnız bir alışkanlık değil, geleceğin gerçekten daha iyi olmasını sağlayacak çalışma azim ve gücünü de vereceği için, gereklidir.

Garanti Bankası'nın 1985'e bakışında ise, gelen yıldan çok daha iyi şeyler beklemesinde, sağlam bir dayanağı vardır: 1984 yılında Bankanın her bakımdan gösterdiği büyük gelişmeler.

İnançla, güvenle, başarı azmiyle tam bir takım ruhu içinde hep beraber çalışarak kazanılmış olan başarılar, 1985'de kazanılan bu hızla daha da ileriye götürülecektir.

Bankanın gösterdiği bu atılıma, bu hizmet anlayışına, mudi ve müşterilerin güveni ve ilgisi somut bir gerçek olarak 1984'den 1985'e yansımaktadır.

GARANTİ BANKASI

BEYNELMİLEL NORMLARA UYGUN
YÜKSEK KALİTELİ
MUHTELİF TİP VE ÇAPLARDA

devlet,
milli bankalar ve halk
iştirakinin kurduğu bir
sanayi müessesesi

ÇELİK HALAT VE
TEL SANAYİİ A.Ş.

• muhtelif tip vinci • asanör • sondaj • havalı nakliyat • TELEFERİK - TELESİJ - TELESKI
• maden ihraç • dozer - skreyper - ekskavatör • deniz DİKME - GERME - MANEVRA
• elektrik nakilleri • topraklama • televizyon antenleri • dikme HALATLARI
• otomatik koltuk yaylarında • bisiklet jant TELLERİNDE
• yüksek rezistanlı ÇELİK TELLER

Konut ve İşyerlerinde

E.C.A
Kullananlar Birer
Yatırım Uzmanıdır

E.C.A.

Ülkemizde ister klasik, ister modern, banyo ve mutfak armatürü denince akla gelen ilk isim...

E.C.A.: Üstün kalite, üstün estetik... E.C.A.:

Zengin çeşit... E.C.A.: Kesin güvence...

E.C.A.®

GENEL DAĞITIM **ELMOR**

Sermaye Piyasası

Doç. Dr.
M. ŞÜKRÜ TEKBAŞ

1 985 yılının ilk ayında hisse senedi fiyatlarındaki değişimler sonucunda Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat İndeksi 0.68 puan artarak 202.78'e yükseldi.

Ocak içinde 13 hissenin değeri artarken, yedi hissenin de değeri düştü. Değeri artan hisseler arasında 100 TL'lik artışla 2.500 TL'ye yükselen Bağfaş, 250 TL'lik artışla 2.500 TL'ye yükselen Çukurova Elektrik, 200 TL'lik artışla 5.500 TL'ye yükselen Hektaş, 200 TL'lik artışla 1.600 TL'ye yükselen Koç Yatırım, 500'er TL'lik artışla 8.500 TL'ye yükselen Polylen ve 9.000 TL'ye yükselen Sifaş yer almaktadır. Ayrıca Gübre Fabrikaları, Good Year, Lassa, Olmuksa gibi hisselerde de değer artışları gözlemlenmiş bulunmaktadır. Diğer taraftan, Ege Gübre 100 TL düşüşle 3.000 TL'ye, İzocam 200 TL düşüşle 3.400 TL'ye, Kartonsan 300 TL düşüşle 2.000 TL'ye, Koç Holding 6.500 TL düşüşle 3.000 TL'ye gerilemiştir. Bu arada Aroma, Kav ve Sarkuysan'da da bazı değer kayıpları ortaya çıkmıştır.

1984 sonlarına kadar bir durgunluk içinde bulunan hisse senedi piyasası yavaş yavaş bir hareketlenme göstermeye başlamış bulunmaktadır. 1984 yılı kârlarının ve kârpaylarının belli olmaya başlaması veya bu konuda çeşitli tahminlerin yürütülmesi ile Mart ayındaki genel kurullara kadar fiyatlarda yükselmelerin ortaya çıkması doğal karşılanmaktadır.

Kartonsan, sermayesini 534 milyon TL artırarak 3 milyar TL'ye yükseltmiştir. Yeniden değerlendirme fonlarını öz sermayeye ekleyerek bedelsiz hisse senedi verme işlemini çok sayıda işletme tamamlamış bulunmaktadır. Geriye kalan işletmelerden de bazılarının bu yıl içinde söz konusu işlemi gerçekleştirmeleri beklenmektedir.

Dünya Borsalarındaki Gelişmeler

1984 yılında dünyanın çeşitli borsalarının göstermiş oldukları başarı grafiğine baktığımızda karşımıza ilginç durum çıkmaktadır. Ne York borsasında Dow Jones İndeksi 1984'ü 1211.57 puan seviyesinde kapattı. Bu, bir önceki yıla göre % 3.74 oranında bir değer kaybını ifade etmektedir. 1984 yılına oldukça iyi başlayan bu borsada yıl ortalarında İndeks'in Ağustos ayında 1500 puan seviyesine ulaşması beklenirken, faiz oranlarının devamlı olarak yükselmesi ve bu seviyelerini uzun süre korumaları sonucunda hisse senetleri ve İndeks'te artış ortaya çıkmadığı gibi bir gerileme gözlemlendi. Diğer taraftan, Londra borsasında hisse senetleri, durgun sayılabilecek 1983'ten sonra 1984'te % 24 oranında bir değer

artışı gösterdiler ve Financial Times İndeksi yılı 952.3 seviyesinde kapattı. Yıl içinde İngiliz parasının dolara karşı değer kaybı dikkate alınacak olursa, İngiltere'de hisse senetlerinin değerinde ortaya çıkan artış sadece % 1.1 seviyesinde kalmış oldu. Frankfurt borsasındaki hisseler de 1984 içinde oldukça başarılı oldular ve Commerzbank İndeksi yılı % 6.35 oranında bir artış ile 1107.9 puan seviyesinde geride bıraktı. Almanya'da faiz oranlarının düşmesi, şirket kârları artarken enflasyon hızında ortaya çıkan gerileme, hisse senetlerinin değerlerinin artmasında önemli rol oynadı. Bu arada D. Mark'ın dolara karşı gerilemesi ise olumsuz rol oynayan faktör oldu.

Bu arada 1985 yılı başları birçok borsa için olağanüstü başarılı bir dönem oldu. Londra'da Financial Times İndeksi ilk defa 1000 puan sınırını aşarak 18 Ocak'ta 1.004 puana ulaştı. Ayrıca Frankfurt'ta Commerzbank, Paris'te CAC genel, Milano'da Banca Commerciale, Tokyo'da Nikkei-Dow İndeksleri rekor düzeylerine ulaştılar. Avrupa ülkelerinde ekonomide görülen olumlu gelişmeler, şirket kârlarının artması ve enflasyon hızındaki düşme, hisse senedi fiyatlarını artırıcı rol oynadı.

Sermaye Piyasası Faaliyetlerinde Gelişmeler

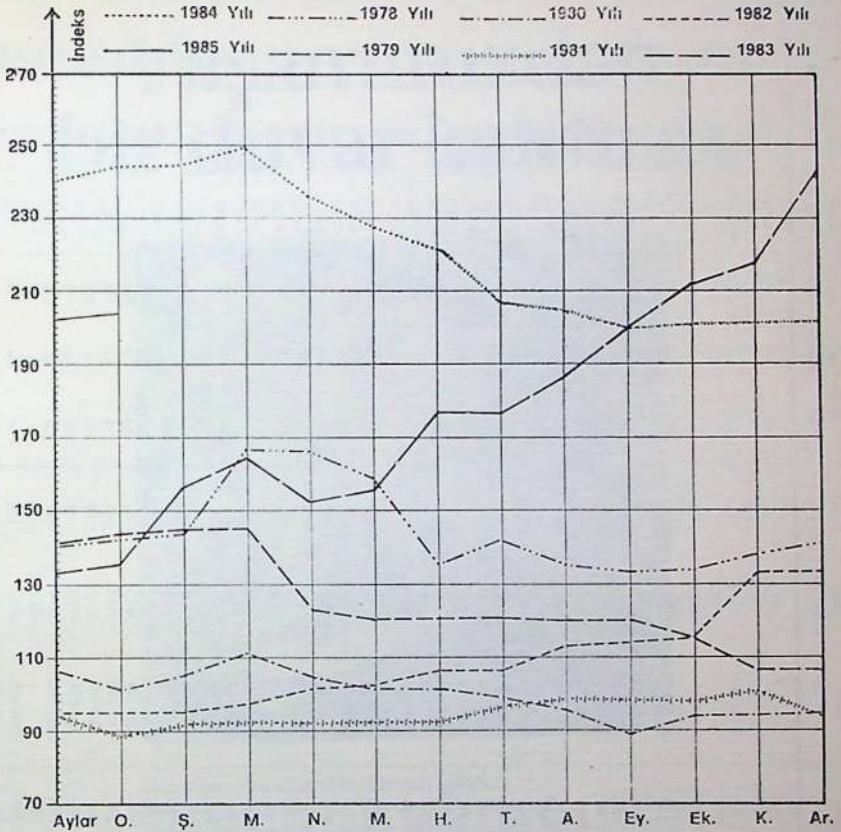
Şubat ayında faaliyete geçmesine çalışılan İstanbul Menkul Değerler Borsasının 33 üyesi belirlendi. Bunların arasında 23 banka, 8 aracı kuruluş ve iki komisyoncu yer aldı. Bu borsa üyeleri T. Sınai Kalkınma Bankası, DESİYAB, Devlet Yatırım Bankası, T. İş Bankası, Ziraat Bankası, Yapı ve Kredi Bankası, T. Tütün-cüler Bankası, Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası, İktisat Bankası, Anadolu Bankası, T. Halk Bankası, Vakıflar Bankası, Akbank, T. Ekonomi Bankası, T. İmar Bankası, Pamukbank, Töbank, T. Garanti Bankası, T. Ticaret Bankası, İthalat ve İhracat Bankası, Şekerbank, Demirbank, Citibank, Serpa, Semih Menkul Değerler, Genborsa, Yatırım Finansman, Oyak Menkul Değerler, Eczacıbaşı, Derborsa, Camiş Menkul Değerler, İlhan İzibelli ve Cengiz Ergin'dir.

Sermaye Piyasası Kurulu yetkililerine göre, 1984 yılı içinde menkul değer ihracı programı 10 milyar TL aşılarak 75 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Kurul, 1985 yılında 60 milyar TL'lik kısmi hisse senedi, 17 milyar TL'lik kısmi tahvil ve 8 milyar TL'lik kısmi gelir ortaklığı senedi olmak üzere 85 milyar TL'lik menkul değer ihracı izni beklemektedir.

Bu arada 1984 yılında 3484 firma tarafından 611.1 milyar TL'lik sermaye artırımını gerçekleştirilmiştir. Bu artış 1983 yılında sağlanmış olan 383 milyar TL'lik artışın % 60 oranında üzerinde olup 1984 yılının % 53'lük enflasyon hızının üzerinde bulunmaktadır.

Temmuz sonlarında satışa sunulmuş olan ilk parti Hazine bonolarının vadesi Ocak sonunda dolmuş olacaktır. Bunların bir kısmı tekrar yeni çıkarılacak bonolara dönüşürken, bir kısmı da farklı olanlara kayabilecektir. Ancak bonoların gidecekleri alanlar oldukça kısıtlı olduğu için, akla yeni Hazine bonoları ve banka mevduatı (özellikle üç aylık) gelmektedir. Altın fiyatlarının son aylarda -ülke içinde- sabit kalması ve kısa sürede artacak görünmemesi, altının şansını azal-

irken, bu fonların hisse senetlerine de pek kaymaları beklenmemektedir. Akla bir de çıkarılacak yeni parti Köprü ve Keban gelir ortaklığı senetleri gelebilirse de, vadelerinin farklı olması bunların da payını kısıtlı tutabilecektir.

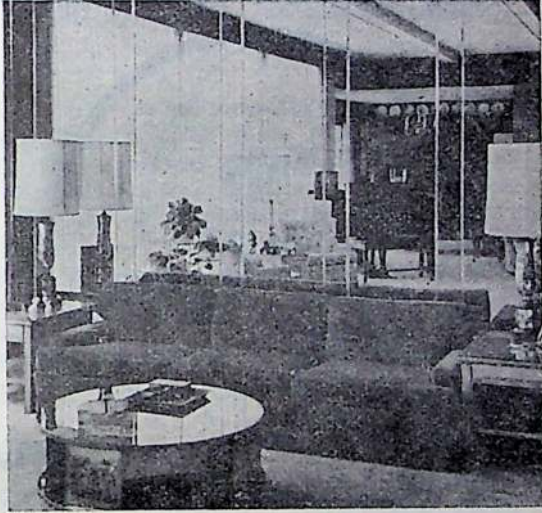
Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi
Hisse Senedi Fiyat İndeksi ve Grafiği
(Ocak 1974 = 100)

AYLAR	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985
Ocak	95.26	118.85	118.91	142.21	144.23	101.76	87.04	94.18	135.51	243.11	202.78
Şubat	96.11	118.57	120.82	140.09	144.25	105.08	90.24	94.60	157.44	243.77	
Mart	96.67	121.11	123.65	166.76	144.79	110.80	91.76	97.99	165.21	249.65	
Nisan	97.86	125.34	136.12	166.05	122.40	104.31	90.37	101.49	152.04	235.43	
Mayıs	97.23	118.00	127.26	159.26	120.40	101.63	91.66	102.60	156.08	227.24	
Haziran	96.67	119.13	128.05	134.63	121.36	101.90	91.83	106.38	176.25	220.66	
Temmuz	94.58	119.81	128.22	143.21	121.69	98.18	97.63	106.22	176.40	207.07	
Ağustos	96.33	124.15	125.56	135.39	119.05	95.18	98.53	113.08	186.42	204.24	
Eylül	98.65	126.02	134.48	132.82	119.48	89.12	97.89	112.47	199.71	198.36	
Ekim	101.24	137.81	139.11	135.55	115.69	94.21	97.35	115.27	212.63	200.20	
Kasım	104.46	119.19	139.00	138.71	107.66	94.51	100.27	132.45	217.12	200.44	
Aralık	109.20	117.44	141.93	141.58	107.81	94.64	94.18	133.33	242.03	202.10	

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Ödenmiş Sermaye (Milyon TL)	Takvim Yılı Kârı			Dağıtım Kâr Payı (%)			Piyasa Fiyatı (TL)			
				1981 (000 TL)	1982 (Milyon TL)	1983 (Milyon TL)	1981 (Net)	1982 (Net)	1983 (Net)	Ocak 1984	Kasım 1984	Aralık 1984	Ocak 1985
1	AKCİMENTO	630	630	356.520	3112	180	50	50	20	5.250	3.700	3.700	3.700
2	ALTAS	336	60	50.303	701	110	50	50	60	1.400	1.500	1.400	1.400
3	ANADOLU CAMI	1.750	1.750	772.3	733	733	100	100	100	13.000	2.200	2.200	2.200
4	AROMA	500	500	z. (1.787)	z	z	z	z	z	900	900	900	800
5	ASLAN CİMENTO	4.477	4.477	z (888.5)	124	z	z	z	z	800	800	800	800
6	BAGFAS	4.000	4.000	1.751.181	1.680	2621	64	65	75	3.400	2.100	2.400	2.500
7	BASTAS	270	270	344.600	171.9	278	110	50	40	6.250	4.000	4.000	4.000
8	BATI ANADOLU CİMENTO	75	75	285.000	1044	146	100	400	40	25.000	26.000	30.000	30.000
9	BURSA CİMENTO	567	567	391.900	472.7	561	60	85	35	7.400	4.400	4.500	4.500
10	OLIK HALAT	1.080	1.080	265.814	1108.4	1211	50	133	160	14.000	2.500	2.500	2.500
11	GİMSA	1.440	1.440	1.368.015	2068.7	710	200	387.7	145	30.000	2.500	2.400	2.400
12	CUKUROVA ELEKTRİK	1.200	1.200	660.200	685	1226	61	300	105	3.200	2.100	2.250	2.500
13	ECZACIBASI YATIRIM H.	800	800	231.500	214.6	339	50	30	30	1.200	1.000	1.050	1.100
14	EGE GÜBRE	800	800	632.715	1045.1	1709	70	80	40	6.250	3.200	3.100	3.000
15	GÜBRE FABRİKALARI	1.400	1.400	963.400	1328	1533	100	170	60	3.200	2.400	2.500	2.600
16	GOOD YEAR	488	488	555.300	1298.7	1853	65	60	60	24.000	3.600	3.600	3.400
17	HEKTAS	300	300	304.055	687.8	1086	51.33	94	140	7.500	2.200	2.300	2.000
18	İZOCAM	607.5	607.5	359.530	550.7	656	100	170	60	23.000	7.700	7.500	7.400
19	KARTONSAN	3.080	3.080	623.749	925.5	1173	60	120	110	1.600	1.250	1.100	1.100
20	KAY	240	240	137.872	483.7	618	150	500	300	32.000	3.400	3.400	3.400
21	KOC HOLDİNG	10.000	4.500	1.404.000	1404.4	2398	50	150	150	7.000	8.500	8.500	8.500
22	KOC YATIRIM	1.000	1.000	205.421	438.7	558	35	50	50	1.600	1.000	1.000	1.000
23	KORDSA	3.765	3.765	760.998	2015	3112	75	170	780	4.500	2.000	2.000	2.000
24	KORUMA TARIM	1.575	1.575	904.040	1351.2	1173	z	10.1	15	1.400	1.000	1.000	1.250
25	LASSA	10.800	10.800	z	993.1	1589	50	50	10	2.000	1.100	1.100	1.100
26	MAKİNA TAKİM	3.000	250	211.167	15.3	96	z	b d	—	950	1.000	1.000	1.000
27	MENSUCAT SANİTRAL	1.682	1.682	138.7	134	134	z	z	z	1.000	1.000	1.000	1.000
28	NASAŞ	6.000	4.000	413.000	108.9	634	50	6.8	75	24.000	27.000	25.000	29.000
29	NUH CİMENTO	1.430	715	82.500	82.5	174	230	444	170	3.250	2.500	2.500	2.600
30	OLMUK	600	600	189.532	56.1	z	50	10	—	8.000	1.700	1.400	1.400
31	OTOSAN	6.000	4.400	780.600	1118.4	625	164	84	4	2.900	1.900	1.900	1.900
32	PİMAŞ	2.500	1.000	114.498	71.8	34	50	22	8	6.600	6.800	6.800	6.800
33	PİLASTİFAY	54	54	105.294	134.9	202	50	125	150	15.000	8.000	8.000	8.000
34	POLYLEN	450	450	345.520	1367.3	945	60	300	200	3.000	1.400	1.400	1.400
35	RABAK	6.000	2.800	431.285	519.7	815	75	60	50	3.650	1.750	1.650	1.600
36	SARILUYSAN	5.000	2.100	459.800	832.7	1006	160	195	100	14.000	5.900	5.750	5.750
37	SIEMENS	1.400	1.400	1.432.500	1432.9	1870	95	200	160	15.000	8.000	8.500	9.000
38	SİFAS	520	520	309.020	1371.7	1227	60	400	250	900	550	550	550
39	SUNTA	240	240	z (36.6)	b d	b d	z	z	z	12.500	1.350	1.350	1.350
40	T.ŞİŞE VE CAM FAB.	9.000	9.000	1.028.628	608.6	850	60	104	54	850	800	800	800
41	TRANSTURK HOLDİNG	6.000	600	275.632	275.6	b d	z	b d	z	1.500	1.000	1.000	1.000
42	T. DEMİR DÖKÜM FAB.	3.000	3.000	z	z (155.4)	819	z	z	z	1.600	2.000	1.600	1.600
43	UNİROYAL	2.250	2.250	358.000	510.3	453	120	50	40	4.800	2.000	2.000	2.000

Açıklama z = Zarar, b d = Belli Değil, d = Dağıtılmıyor.

Yaşamınızdan bir duvar kaldırın.

Her salon, her oda dört duvardı eskiden.
Şimdi Flotal kaldırıyor bir duvarı, yerine ışıltıyı, güzelliği,
mutluluğu koyuyor. Büyüyor salonlar, odalar, holler. Derinlik
kazanıyor göz alabildiğine. Birken iki oluyor vazo, birken iki
oluyor tablo, birken iki oluyor her eşya. Kristal ayna Flotal ile
yaşam yineleniyor, yaşam yenileniyor.

FLOTAL®
ETOLAT
"KRİSTAL AYNA"

Cam Pazarlama A.Ş.

Büyükdere Caddesi, Beşem Han Kat 4-8
Şişli, İstanbul Tel: 146 11 30

DÜNYANIN TEK BANKASI
TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI

DÜNYADA PEK ÇOK VAKIF VAR.
DÜNYADA PEK ÇOK BANKA DA VAR.
ANCAK DÜNYADA VARLIĞI VAKIFLAR'A
QAYALI *TEK BANKA* VAR.
O BANKA HEPİMİZİN BANKASI.

TÜRKİYE
VAKIFLAR BANKASI
"GÜVEN KAPISI"

İngiltere'de KİT'ler ve Özelleştirme Uygulamaları

I - İngiltere'de KİT'lerin Gelişimi

YRD. DOÇ. DR. MAHMUT DURAN

İngiltere'de KİT'leri özelleştirme girişimleri; tarihsel gelişimi, içinde uygulandığı ekonomik ve sosyal ortam, yöneldiği amaçlar ve varılan sonuçlar açısından ilginç özellikler taşımaktadır. Bu bakımdan, 1979 yılında iktidara geçen Thatcher hükümetinin özelleştirme programı ve uygulaması, İngiltere'de ve dünyada en geniş kapsamlı ilk deneyimi oluşturmaktadır. KİT'lerin özel kesime devrinin gündemde olduğu ülkemizde, İngiltere deneyiminden çıkarılacak önemli dersler söz konusudur. Ancak bu yapılırken, İngiltere ve Türkiye arasında ekonomik gelişme düzeyindeki farklılıklar, her iki ülkede de KİT'lerin kuruluş, gelişme ve üstlendiği işlevler konusunda kendine özgü nitelikler gözönünde bulundurulmalıdır.

I — Giriş

İNGİLTERE'de KİT'lerin kökeni 19. yüzyıla kadar uzanır. Ancak modern anlamda KİT'ler 1930'larda ortaya çıkmış ve II. Dünya Savaşı'nı izleyen dönemde yapılan devletleştirmeler sonucunda KİT'lerin sayısında hızlı bir artış görülmüştür.

19. yüzyılın sonlarında, belirli kamu hizmetlerini gerçekleştirmek için otonom teşebbüsler kurulmuştur. 1868 yılında Posta İdaresi bağımsız bir bakanlığa dönüştürülmüş ve bu kuruluş mali otonomi tanınmıştır (1). Aynı yıllarda yerel yönetimler de su, elektrik, gaz ve tramvay gibi hizmetleri

otonom kuruluşlar aracılığıyla yürütme girişimlerinde bulunmuşlardır.

1930'lu yıllara kadar geçen dönemde, Devletin ekonomik yaşama doğrudan müdahalesi çok sınırlı bir çerçevede kalmıştır. Devlet daha çok ekonomik yaşamı harekete getirci, kurumları düzenleyici dolaylı müdahalelerde bulunmuştur. Bununla birlikte hükümetler, özel kesimin yetersizliği ve pasifliği karşısında bazı sektörler için yeniden yapılanma planları hazırladılar, denetim ve gözetim kurumları kurdular. Bu müdahaleler genellikle mali yardım sınırlarını aşmamıştır.

Bu gelişmelerin yanı sıra, devletin özellikle yeni faaliyet dallarında aktif bir biçimde ekonomik yaşama katıldığı gözlemlenir. Devlet bir yan-

(1) W.A. ROBSON; «Nationalized Industries and Public Ownership», 6. Allen-Unwin, London, 1962, Böl. 3.

dan özel kesim ile ortaklaşa «karma ekonomi şirketleri» kurarken, öte yandan yasalarla otonom nitelikli KİT'ler oluşturmuştur.

II. Dünya Savaşı sırasında, içinde bulunulan koşullar nedeniyle devlet tüm üretim faaliyetlerini sıkı bir biçimde denetlemiş ve stratejik önemi olan işletmelerin yönetimine geçmiştir. Savaşı izleyen dönemde geniş çaplı devletleştirme uygulamaları yapılmıştır. Bu dönem boyunca İşçi Partisi iktidarlari sırasında birçok devletleştirme girişimlerinde bulunulmuştur. Buna karşın Muhafazakârlar iktidarda iken daha çok KİT'leri yeniden düzenleme ve özelleştirme uygulamaları gerçekleştirilmiştir.

İngiltere'de hükümetlerin devletleştirme ve KİT politikaları ani değişiklikler, geri dönüşler ve zikzaklarla doludur. Bir dönemde devletleştirme yönünde politikalar izlenirken, diğer dönemde özelleştirmeye dönük uygulamaların yapıldığı görülür. Hangi parti iktidarda olursa olsun, hükümetlerin politik görüşlerinden etkilenmeden koşulların zorlamasıyla yapılan devletleştirmeler artma eğilimi göstermiştir. Koşullara bağlı devletleştirme uygulamaları, ya iflâs eden özel şirketlere yardım etme ya da kimi endüstri dallarını geliştirme gereksinmesi nedeniyle yapılmıştır.

İktidar partilerinin ideolojik görüşleri, genel olarak, devletleştirme ya da özelleştirmeye yönelik politikalar izlenmesinde önemli bir etken olmuştur. Bu bakımdan İşçi Partisi hükümetleri, daima devletleştirme sınırlarını genişletme eğilimi içinde oldukları halde, Muhafazakârlar KİT sektörünün sınırlarını daraltma eğilimi göstermişlerdir. Ancak Muhafazakârlar 1979 yılına kadar, 1945-1948 dö-

neminde çıkarılan devletleştirme yasalarıyla belirlenen sınırlar içinde bulunan KİT'lerin varlığını tartışma konusu yapmamışlardır. Muhafazakârların bu tutumunda ilk kez Thatcher hükümeti döneminde köklü bir değişiklik ortaya çıkmıştır. Bu hükümet, KİT'leri özelleştirme ve serbestleştirme politikası ile devletin ekonomide payını küçültmeyi, etkinliğini azaltmayı amaçlamaktadır.

Thatcher hükümetinin özelleştirme programı, bugüne kadar yapılan özelleştirme deneyimlerinin en kapsamlısıdır. Ancak hükümetin KİT'leri yönetim politikası ile geleneksel İngiliz KİT politikası arasında büyük bir fark göze çarpmamaktadır. Mevcut hükümet KİT'lerin işlevleri, devletle ilişkileri, denetim ve finansmanı, yöneticilerinin atanması konularında ana çizgileriyle geleneksel politikayı izlemektedir.

1979 yılında iktidara geçen Thatcher hükümetinin KİT politikası, temelde, Muhafazakâr Parti'nin ideolojik görüşlerinden esinlenmiştir. Bununla beraber, 1970'lerin ilk yıllarında etkisini duyuran ekonomik kriz, bu krize karşı uygulanan politikalar ve KİT'lerin yönetiminde başarısızlık, Thatcher hükümetinin yeni bir KİT politikası ile ortaya çıkmasını büyük ölçüde etkilemiştir.

Krize karşı mücadele etmek ve ekonomiyi canlandırmak için İşçi Partisi programı, kamu sektörünün etkinliğinin artırılmasını, yeni devletleştirmeler yapılmasını öngörmekteydi. 1974 yılında İşçi Partisi iktidara geçince Wilson hükümeti, bu amaçla KİT'lerin hükümet politikasına bağımlılığını artırıcı düzenlemeler yaptı; yeni devletleştirmelere girişti; kamu iş-traklerinin payını arttırdı. Hükümetin

asıl hedefi, ekonomik canlanma ve gelişmenin sağlanmasında KİT'lerin etkin bir araç olarak kullanılmasınıydı. Ne var ki yapılan uygulamalar beklenen sonuçları vermedi, KİT'ler ekonomik sorunların çözümünde etkin bir işlev göremediler. Bu durum, temelleri 1930 ve 1940'lı yıllarda atılan devletleştirme ilkelerinin tartışma konusu yapılmasına ortam hazırladı. Otonomi uygulaması başarılı olmadı: amaçlanan tersine devletin KİT'ler üzerinde denetiminin artmasına yol açtı.

Bu gelişmeler Thatcher hükümetinin KİT'lerin yönetiminde çok farklı bir strateji izlemesine neden olmuştur. Anılan strateji KİT'lerin özelleştirilmesini ve serbest piyasa kurallarına bağlı olarak çalışmasını öngörmektedir. Önceki politikalar başarısızlıkla sonuçlandığından, İngiliz kamuoyunun büyük bir bölümü Thatcher hükümetine yeni bir şans tanınmasını istemiştir. Sermaye çevreleri hükümetin politikasını desteklemektedir. Sendikalar ise özelleştirmelere karşı katı bir muhalefet yapmamışlardır. Böylece Thatcher hükümeti bir yandan kamuoyunun desteği, öte yandan parlamentoda sahip olduğu çoğunluk nedeniyle özelleştirme programını rahatça uygulayabileceği bir politik ortam bulmuştur.

İngiltere'de uygulanan KİT politikası incelenirken, geleneksel İngiliz liberalizmi önemli bir unsur olarak gözönünde bulundurulmalıdır. Uzun bir geçmişi olan ve İngiliz toplumsal yaşamında iyice yerleşmiş bulunan liberal kültür gerek Muhafazakâr gerek İşçi Partisi'nin KİT politikası üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu nedenle İngiltere'de devletin ekonomik yaşama yaptığı müdahalelere,

bürokrasinin gücünü artırıcı düzenlemeler tepkiyle karşılanır. Kuruluşları sırasında KİT'lere özel bir misyon verilmez, sadece genel yarara katkıda bulunmaları yönünde genel hedefler gösterilmekle yetinilir. Egemen olan liberal anlayışa göre, KİT'ler sanayileşme politikasının aracı olarak kullanılmamalı; faaliyetlerini serbest piyasa kurallarına bağlı olarak gerçekleştirmelidir. Hükümetin KİT'ler üzerindeki etkinliği azaltılmalı, KİT'ler hükümet, parlamento, sendika ve tüketicilerin dengeli denetimi altında bulunmalıdır. Liberal görüşün etkisiyle İngiltere'de KİT'lerin otonom yönetilmeleri eğilimi geçerli olmuştur.

II – İngiltere'de KİT'lerin Kuruluş Nedenleri

İdeolojik, politik, sosyal ve ekonomik nedenler İngiltere'de KİT'lerin oluşması üzerinde etkili olmuştur. İngiliz KİT'leri genellikle, koşulların zorlaması sonucu kurulmuştur⁽²⁾. Bu açıdan Muhafazakâr iktidarlar döneminde KİT oluşturulması ilginç bir noktadır.

Özellikle II. Dünya Savaşı'nı izleyen dönemde, ekonomik yaşamı yeniden düzenlemek ve canlandırmak, yıkıntıya uğramış ülkeyi imar etmek, işsizlikle mücadele etmek, teknolojiyi geliştirmek, altyapı yatırımlarını ve temel hizmetleri sağlamak amacıyla enerji ve ulaşım sektöründe geniş çaplı devletleştirmeler yapılmış ve çok sayıda KİT kurulmuştur. Yapısal nedenlerle oluşturulan bu KİT'lere daha sonra güç duruma düşen, iflâs eden özel şirketlerin devletleştirilmesi yoluyla kurulan KİT'ler eklenmiştir.

(2) Mustafa AYSAN, Selahattin Özmen; «Türkiye'de ve Dünyada Kamu İktisadi Teşebbüsleri», İstanbul, 1981, s. 84.

Kuruluş nedenleriyle yakından bağlantılı olarak İngiliz KİT'lerinin kendilerine özgü iki niteliğe sahip oldukları görülür :

- Ekonomik demokrasinin gerçekleştirilmesi yönünde işçilerin yönetime katılma istemleri, özellikle KİT'lerin ilk ortaya çıktığı dönemlerde KİT'lerin kuruluşunu ve yapısını etkilemiştir. Bu etkileşimde, İngiliz işçi ve sendikal hareketinin işçi partisi ve devletleştirme uygulamaları üzerindeki ideolojik ve politik etkisinin rolü büyük olmuştur.

- İngiliz KİT'leri, genellikle, koşulların zorlaması sonucunda oluşturulmaları nedeniyle, kuruluş aşamalarında belirli bir devletçilik politikasının aracı olarak düşünülmediler. Belirtmek gerekir ki, bu KİT yaklaşımı aynı zamanda geleneksel İngiliz liberalizminden büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu yaklaşıma göre KİT'lerin ulusal niteliği devletçi niteliğinden daha önemlidir. Bu yaklaşımın uzantısı olarak İngiltere'de KİT'lerin otonom olarak yönetilmesi eğilimi geçerli olmuştur.

III – KİT'lerin İngiliz Ekonomisinde Yeri, Kapsamı ve Verimliliği

A. Ekonomide Yeri :

KİT'lerin tanımının yapılması ve sınırlarının saptanması değerlendirmelere göre farklılık gösterdiğinden, bunların ulusal ekonomi içinde gerçek payını belirlemek güçtür⁽³⁾. «Tablo 1», KİT'lerin İngiliz ekonomisi içinde payını göstermektedir :

Tablonun incelenmesi, KİT'lerin İngiliz ekonomisinde payının gelişme-

sine ilişkin iki saptamanın yapılmasına olanak verir :

- KİT'lerin üretim miktarı ve istihdam ettiği kişi sayısı gözönüne alınarak hesaplanan ulusal ekonomi içinde payı, 1960'lardan beri büyük bir değişiklik göstermemiştir.

- KİT'lerin tümünün ekonomi içinde payı kararlılık göstermesine karşın, her teşebbüsün ulusal ekonomi içinde ortalama payı azalmıştır. Bunun nedeni, gözönüne alınan dönem içinde KİT sayısının artmasıdır; özellikle İşçi Partisi'nin iktidarda olduğu dönemlerde, 1964-1968 ve 1974-1979 yıllarında KİT sayısı çoğalmıştır. Dolayısıyla KİT'lerin ortalama işletme büyüklüğünde azalma meydana gelmiştir.

TABLO I

İngiliz Ekonomisinde KİT'lerin Üretim (GSMH), İstihdam ve Yatırım İçindeki Payı

Yıllar	Üretim (%)	İstihdam (%)	Yatırım (%)
1962	10,5	8,9	19,3
1963	10,4	8,7	20,4
1964	10,2	8,4	19,7
1965	10,1	8,0	19,9
1966	10,0	7,8	21,1
1967	10,3	7,8	21,2
1968	10,8	8,4	19,8
1969	10,7	8,2	17,3
1970	10,3	8,2	17,8
1971	10,1	8,1	17,7
1972	10,2	7,8	15,2
1973	10,0	7,5	14,6
1974	10,7	7,7	17,1
1975	11,0	8,0	19,0
1976	11,6	7,9	19,9
1977	11,4	8,4	18,5
1978	11,3	8,2	16,6
1979	11,8	8,2	16,4

Kaynak : National Income and Expenditure, HMSO, 1982.

(3) L. TIVEY; «Nationalisation in British Industry», Jonathon Cape, London, 1973, Böl. 1.

1979 yılından itibaren ise, KİT'lerin hem toplam sayısında, hem de işletme büyüklüğünde azalma görülmektedir. Bununla bağlantılı olarak, KİT sektörünün ekonomi içinde payı küçülmektedir. Ancak, bugüne kadar gerçekleştirilen özelleştirmeler, KİT'lerin ulusal ekonomi içindeki önemini pek etkilememiştir.

B. KİT'lerin kapsamı :

İngiliz kamu sektörü devlet, yerel yönetimler ve ulusallaştırılmış teşebbüslerden (*) oluşur. Bu teşebbüsler iki ana gruba ayrılır: Kamu işletmeleri ve ulusal şirketler. Kamu işletmeleri, devletleştirme yasalarına göre kendilerine özgü bir hukuksal rejime bağlıdır. Ulusal şirketler ise, asıl olarak kamu hukukuna bağlıdır; devlet, paydaş olarak sermayelerinin bir bölümüne sahiptir.

Hukuksal statü bakımından farklılık gösteren İngiliz KİT'leri, çeşitli sektörlerde faaliyette bulunurlar. KİT'ler enerji (elektrik, gaz, kömür, petrolün bir bölümü) iletişim ve ulaşım (radyo ve televizyon, posta ve telekomünikasyon, kara, hava ve deniz ulaşım) sektörlerinde hemen üretimin tüm yükünü taşırlar.

Bu sektörlerin dışında bazı temel malların (demir-çelik) ve yatırım mallarının (otomobil, gemi yapımı) üretiminde, ileri teknolojinin uygulandığı endüstri dallarında (uçak yapımı) KİT'lerin faaliyetleri önemli bir yer tutmaktadır.

İngiltere'de KİT'lerin yayılması işçi hükümetleri döneminde gerçekleşmiştir. Birinci devletleştirme akımı (1945-1951) altyapı faaliyetlerine dö-

(*) «Ulusallaştırılmış Teşebbüs» deyimi yerine KİT sözcüğü kullanılmıştır.

nük olduğu halde, sonrakiler çeşitli endüstri dallarına (demir-çelik, gemi yapımı ve uçak yapımına) yönelmiştir. Bir bütün olarak KİT'ler çeşitli alanlarda faaliyet göstermelerine karşın, tek tek ele alındıkları zaman her KİT'in faaliyetlerini çeşitlendirme derecesinin düşük olduğu gözlenmektedir.

Muhafazakâr hükümetler döneminde KİT'lerin yapısı iki bakımdan değişikliğe uğramıştır :

- Gerçekleştirilen yeniden düzenleme girişimleriyle teşebbüslerin faaliyet sınırları belli bir alanda daraltılmaya ve belirginleştirilmeye çalışılmıştır.

- Özelleştirme uygulamaları sonucunda, kamu işletmelerinin sayısı azaltılmış, ulusal şirketlerinki ise çoğalmıştır. Öte yandan karma ekonomi şirketlerinde önemli bir gelişme gözlenmiştir. Ancak, işçi hükümetleri zamanında, bu şirketler genellikle devletin özel işletmelere katılımı yoluyla kurulmasına karşın, Muhafazakârlar döneminde özel işletmelerin KİT'lere katılımı yoluyla oluşturulmuştur.

C. KİT'lerin verimliliği :

Muhafazakârlar İngiltere'de KİT'lerin verimli çalışmadığını ileri sürerler; dolayısıyla bu teşebbüslerin özel kesime devredilerek verimliliklerinin artırılmasını savunurlar. Bu yüzden, İngiliz KİT'lerinin başarılilik durumunu kısaca incelemek uygun olacaktır.

KİT'lerin verimliliği değerlendirirken şu noktalar gözönünde bulundurulmalıdır :

- Birinci nokta, KİT'lerin verimliliği bu teşebbüslerin amaçları dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Amaçlardan soyutlanmış bir verimlilik öl-

çütü fazla bir anlam taşımaz. Bu bakımdan özel işletmelerin amacı ile KİT'lerin amaçları arasındaki farkı belirtmek gerekir; özel işletmenin amacı kâr maksimizasyonu olduğu halde KİT'lerin amacı net sosyal yararın maksimum kılınmasıdır⁽⁵⁾. Bu yüzden KİT'lerin kârlı veya zararlı durumda olmaları, yarattıkları sosyal fayda ve pozitif dışsallıkları gözönüne alınarak değerlendirilmelidir⁽⁶⁾.

• İkinci nokta, aralarındaki ilişkiye karşın verimlilik (prodüktivite) ile kârlılık ayrı kavramlardır; birbiriyle

(5) Güneri AKALIN; «KİT'lerde Etkinlik Sorunları», Prof. Dr. Fadil H. Sur'un Anısına Armağan, Ankara Ün. S.B.F. Yayınları, Ankara 1983, s. 94.

(6) Halil NADAROĞLU; «Kamu Maliyesi Teorisi», İstanbul, 1983, s. 87.

karıştırılmaması gerekir. Verimlilik, kullanılan üretim faktörleriyle maksimum ürünün elde edilmesini ya da veri ürün miktarının en az üretim faktörüyle elde edilmesini anlatır. Verimlilik ürün miktarının kullanılan üretim faktörü miktarına oranlanmasıyla ölçülür. Kârlılık ise kâr miktarı ile sermaye arasındaki oranı ifade eden parasal nitelikli bir ölçüdüdür. Bir işletmenin verimlilik derecesi kârlılık durumunu etkilemekle beraber, verimlilikle kârlılık arasında her zaman doğru orantılı bir ilişki yoktur.

• Üçüncü nokta bir işletmenin kârlılığı, her şeyden önce kendi dışındaki etmenlere, ürünün ve faktörlerin fiyatını belirleyen piyasanın koşullarına bağlı olmasına karşın; verimliliği işletme içi etmenlere, üreti-

Ürünleriyle büyüyen isim

Turyağ

1916'dan beri kaliteli ürünler üretir.

Turyağ bir Henkel Grubu ve Yapı Kredi Bankası A.Ş. kuruluşudur. Turyağ A.Ş. P.K. 171 İzmir

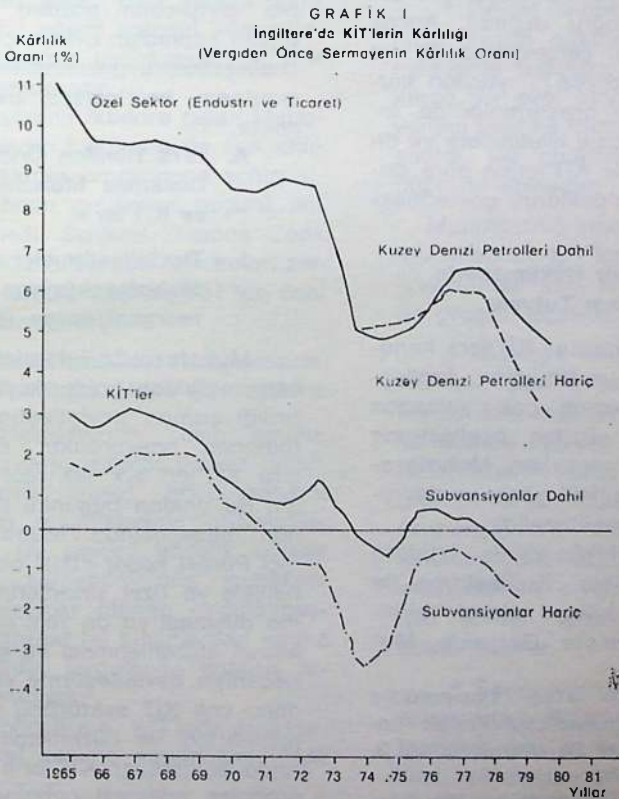
min organizasyonuna, üretim faktörlerinin bileşimine bağlıdır (?). Bir işletme yönetimi ve organizasyonu, kullandığı teknoloji ve kapasite kullanımını bakımından verimsiz çalıştığı halde, kendi dışındaki pazar koşullarının elverişliliği nedeni ile kârlı olabilir.

KİT'lerle özel işletmeler arasında başarılilik açısından objektif karşılaştırma yaparken yukarıda belirtilen noktalar dikkate alınmalıdır. Ancak

(?) Giorgio STEFANI; «La Productivité des Entreprises Publiques», Annales de CIRIEC, No. 1 Janvier - Mars 1973.

bunun yapılması için yeterli verilere gereksinme vardır. Özellikle net sosyal yararın ölçülmesine büyük güçlük taşınması nedeniyle, bu konuda veri bulmak çok zordur. Bundan ötürü, İngiltere'de KİT'lerin verimliliği hakkında bazı genel çizgileri belirtmekle yetineceğiz.

Genel olarak İngiltere'de KİT'lerin verimlilik ve kârlılık düzeyleri düşüktür. Ancak, bu düzey dönemlere ve teşebbüslere göre farklılık göstermektedir. 1 no.lu grafikte İngiltere'de KİT'lerin ve özel sektörün kârlılık oranlarının gelişimi gösterilmiştir.

Kaynak: Treasury and Civil Service Committee, Report on Financing the Nationalised Industries, House of Commons, session 1980-1981, Hc 348 III, p. 51.

Grafiğin incelenmesinden şu sonuçlar çıkarılabilir :

- 1965 yılından beri KİT'lerin ve özel işletmelerin kârlılık oranı sürekli düşme eğilimi izlemiştir; özellikle 1970'lerin başından itibaren bu eğilim hızlanmıştır. Bu durumun başlıca nedenleri, genel olarak İngiliz ekonomisinin gerileme sürecinde bulunması ve petrol fiyatlarındaki artışla ortaya çıkan dünya ekonomik krizidir.

- Genel olarak KİT'lerin kârlılık oranı özel kesimden daha düşük bir düzeydedir. Daha önce belirttiğimiz gibi yalnız kârlılık oranı gözönünde bulundurularak KİT'ler başarısını değerlendirmek doğru değildir. Ancak ulusal ekonomi çerçevesinde⁽⁸⁾ ve uluslararası düzeyde⁽⁹⁾ yapılan karşılaştırmalı öbür araştırmalar da, İngiliz KİT'lerinin özel işletmelere ve diğer gelişmiş ülke KİT'lerine göre daha az başarılı olduklarını göstermektedir.

IV – Muhafazakâr Hükümetlerin KİT'lere Karşı Tutumu

Muhafazakârların KİT'ler konusunda düşünce ve tutumları, özelleştirme uygulamalarını çok yakından etkilemiştir. Bu yüzden, özelleştirme uygulamaları incelenirken, Muhafazakârların KİT'lerle ilgili görüş ve davranışları gözden geçirilmelidir.

Thatcher Hükümeti'nin iktidara geçmesiyle birlikte, özelleştirme ile muhafazakârlık bilinçli olarak birbiriyle bağdaştırılmıştır. Gerçekte, Mu-

hafazakâr Parti'nin KİT'lere karşı tutumu çok karmaşık bir nitelikte olup, belirsizlik ve çelişkilerle doludur.

Değişik akımların yer aldığı Muhafazakâr Parti, monolitik bir bütün oluşturmaz. Ekonomik ve politik koşullara bağlı olarak parti içindeki akımlardan biri egemen duruma geçerek hükümeti etkilemektedir. Özelleştirme tüm Muhafazakâr hükümetlerin değişmez bir isteği olmasına karşın, önemli sapmaları göstermiştir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde Muhafazakâr hükümetlerin izledikleri KİT politikalarının ve özellikle Thatcher Hükümeti'nin özelleştirme girişiminin gözden geçirilmesi, anılan sapmaları ortaya çıkaracak ve özelleştirme uygulamasının güçlük ve sınırlarını belirlemeye olanak verecektir.

A. 1979 Yılından Önceki Dönemde Muhafazakâr Parti ve KİT'ler :

1 – Devletleştirmeler ve Muhafazakârların reorganizasyon girişimleri

Muhafazakâr iktidarlar ilke olarak karşı oldukları halde, koşullar gerektirdiği zaman devletleştirme uygulamalarına başvurudular. Bunun yanı sıra KİT'leri sık sık reorganize ettiler. Bu açıdan bugünkü KİT sektörünün oluşmasında Muhafazakârların İşçi Partisi kadar etkisi olmuştur. Genellikle ya özel şirketlerin güç duruma düşmesi ya da yeni endüstri dallarının düzenlenmesi ve geliştirilmesi nedeniyle devletleştirme yaptılar; ama daha çok KİT sektörünü yeniden yapılandırma ve düzenleme çalışmalarında bulundular. KİT'lerin tek tek reorganize edilmesi çabalarının büyük bir bölümü Muhafazakârlar döneminde gerçekleştirilmiştir.

⁽⁸⁾ R. PRYKE; «The Comparative Performance of Public and Private Enterprise», Journal of Fiscal Studies, vol. 3, July 1982.

⁽⁹⁾ «A study of UK Nationalized Industries», National Economic Development Office, HMSO, London 1976.

2 - 1979 Yılına Kadar Özelleştirme Deneyimleri

Thatcher Hükümeti'nden önceki özelleştirme deneyimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Hiçbir hükümet KİT'lerin ağırlıkta olduğu sektörlerde (enerji, ulaşım) özelleştirme girişimlerinde bulunmamıştır.

Bu dönemde en iddialı girişim 1953 yılında İngiliz Demir-Çelik Şirketi (Iron et Steel Corporation)'nin özel kesime devredilmesi deneyimidir. Ancak girişim başarıyla sonuçlandırılmadı; özelleştirme tamamlanamadığı gibi Demir-Çelik Şirketi devletin sıkı kontrolü altına geçti. 1953 yılında daha fazla liberal eğilim taşıyan karayollarını özelleştirme uygulaması da pek başarılı olmamıştır.

1970 yılında iktidara gelen Muhafazakâr Heath hükümeti de çok iddialı özelleştirme programına sahip olmasına karşın, girişimleri başarılı sonuç vermedi. Sadece Thomas Cook Seyahat Ajansı ve bira fabrikaları zinciri gibi küçük çaptaki KİT'ler özel kesime devredildi⁽¹⁰⁾.

3 - Muhafazakâr Hükümetlerin Politikası İçinde Özelleştirme

Muhafazakârların asıl amacı, daima KİT'lerin serbest piyasa kurallarına göre faaliyet göstermelerini sağlayarak etkinliklerinin artırılması olmuştur. Bu amaca yönelik olarak izledikleri serbestleştirme politikası değişik biçimler altında uygulanmıştır; özelleştirme bu biçimlerden yalnız bir tanesidir. Uygulanan başlıca biçimler şunlardır :

- Özelleştirme : KİT'lerin mal varlığının özel kesime satılmasını ifade

eder. 1979 yılına kadar özelleştirme uygulamaları çok sınırlı kalmış ve genellikle başarısızlıkla sonuçlanmıştır; öyleki, hükümetler KİT'lerin alanını daraltmak istedikleri halde genişletmek zorunda kalmışlardır.

- KİT'lerin içinde faaliyet gösterdiği sektörün veya bir kamu iktisadi teşebbüsünün reorganizasyonu: Burada amaç, bir sektördeki tüm KİT'lerin veya tek tek KİT'lerin görevlerinin açık biçimde saptanmasıdır. Muhafazakârlar anılan reorganizasyon çalışmalarında daha başarılı sonuçlar elde etmişlerdir.

- Devlet monopollerinin azaltılması: Heath hükümeti bu yönde girişimlerde bulundu; karayolu taşıyıcılarına ve özel havayolu şirketlerine verilen işletme lisansı koşulları yumuşatıldı. Bu girişimler çok sınırlı bir düzeyde kalmıştır.

Muhafazakârların özellikle Thatcher hükümetinin KİT'lerin özelleştirilmesi konusunda ileri sürdüğü gerekçeler üç grupta toplanabilir :

- İdeolojik ve politik gerekçeler: KİT'lerin özel kesime satılması, toplumdaki özel mülkiyetin yaygınlaşmasına olanak verecektir. Modern devletin mülkiyetin kamulaştırılması yoluyla gittikçe artan müdahalesi bireylerin ekonomik ve siyasal özgürlüklerini kısıtlamaktadır. Özelleştirme ile liberal ekonomik ve siyasal rejimin işlemesi için gerekli temel genişleyecek ve güçlenecektir.

- Ekonomik gerekçeler: Özelleştirme mikro-ekonomik çerçevede, işletmeleri piyasa kurallarına göre verimli çalışmaya yöneltir, maliyet ve fiyatlarını denetlemelerini sağlar. Serbest piyasa ekonomisinin rekabet ve dinamizmi tek tek işletmelerin ve so-

(10) Bkz. : «Ten Year Development Strategy», Omnd 1226/1973, HMSO, London.

nuçta makro-ekonominin etkinliğini artırır. Devlet monopollerini ortadan kaldırarak, tekellerin üretim ve fiyatlar üzerinde olumsuz etkilerini önler.

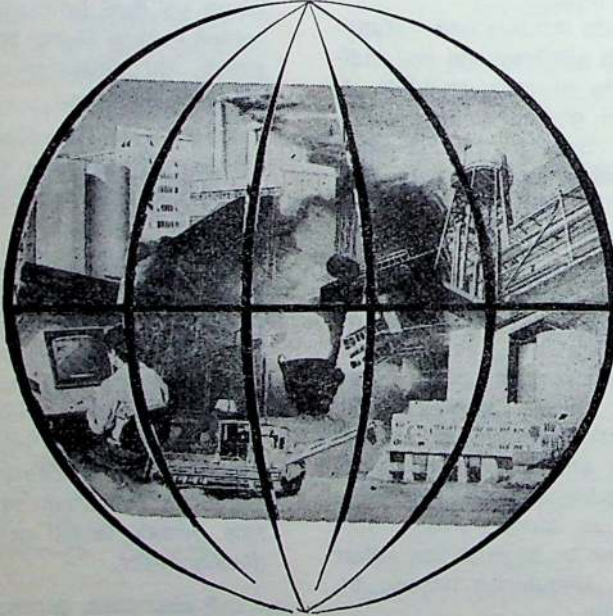
• Mali gerekçeler: KİT'ler sübvansiyonlar ve borçlanmalar yüzünden kamu kesiminin finansman yükünü arttırmaktadırlar. Özelleştirme, kamu kesiminin finansman gereksinimini azaltacak ve dolayısıyla enflasyonla mücadelede etkin bir işlev görecektir. KİT'lerin finansman yükünün özel

kesime aktarılmasına olanak verecek ve üstelik devlete ek gelir sağlayacaktır.

Anılan gerekçeler aynı zamanda özelleştirme politikasının amaçlarını oluşturmaktadır.

Önümüzdeki sayıda yayınlanacak olan yazının ikinci bölümünde, İngiltere'de Thatcher Hükümeti döneminde gerçekleştirilen özelleştirme uygulamaları incelenecek ve elde edilen sonuçlar değerlendirilecektir.

Ciddi ve istikrarlı yönlendirme, tasarrufun güvencesidir.

Türkbank, tasarrufun güvencesine ve yönlendirilmesine gösterdiği özen ve ciddiyetle, ülke ekonomisine büyük katkılar sağlamaktadır. Mutluymuz, gururluyuz.

Daima güvenle,
daha mutlu geleceğe.

Bir bankası var güçlü ve büyük Türkiyemiz'in..

Her alanda hızla gelişen,
serpilip kalkınan ülkemizin;

Kendini sürekli yenileyen,
çağdaş gelişmeye katılan
memleketimizin;

Gelişen yurdumuzun,
üretken toplumumuzun
bir bankası var...

Toplumsal yaşantımıza,
sanayimize, ihracatımıza
sürekli katkıda bulunan,

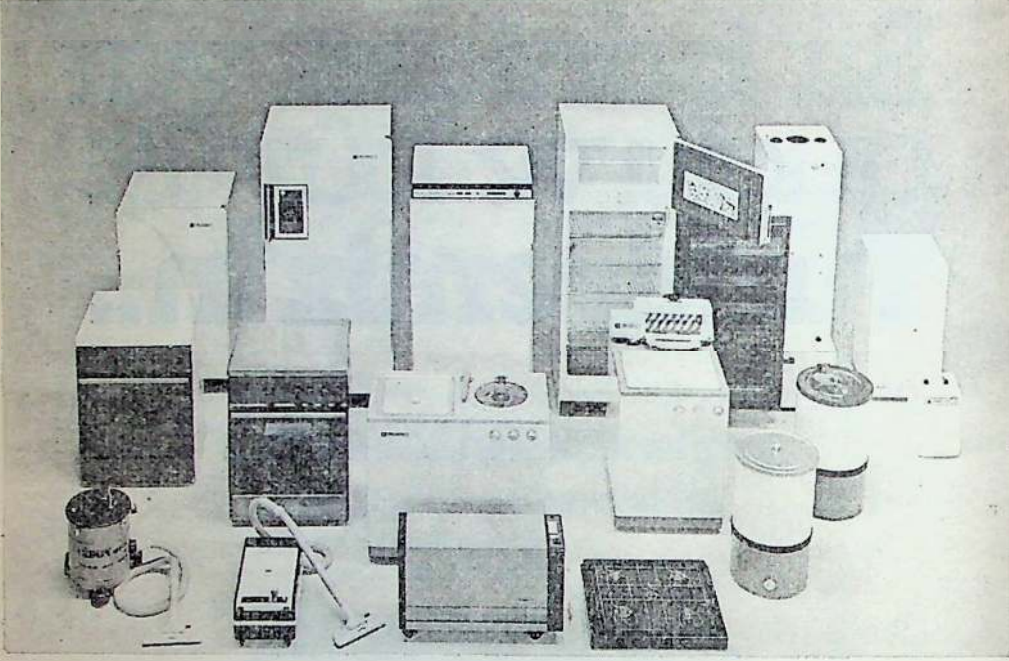
Her alanda kalkınmamızı
inançla destekleyen,
toplumumuzu sevgiyle kucaklayan,
Güçlü Hazine Bankası...

**ANADOLU
BANKASI**

Hazine Bankası

Profilo ürünleri...

Çağdas yaşam gereçleri.

Çeşitli boy ve model buzdolapları...

Çeşitli boy ve model çamaşır makineleri... (Merdaneli, döner fıskiyeli, tamburlu ve mini.)

Televizyonlar...Videolar...

Havagazı ve likit gazla çalışan fırınlar...

Gazlı ve elektrikli termosifonlar...

Klima cihazları...

Elektrik süpürgeleri...

Konvektörlü elektrik sobaları...

Profilo teknolojisinin... "ileri teknoloji"nin ürünleri. Sizin için... Çağdas bir yaşam için.

PROFILO HOLDİNG AŞ

2. Taşocağı Sok. 26-28 Mecidiyeköy-İstanbul
Tel.166 22 23 Teleks: 26171 prof tr

Ekonomi Politikası Üzerine...

DOÇ. DR. HÜSNÜ ERKAN

Ç AĞIMIZ bir bakıma «ekonomi» çağıdır. Günlük sorunlarımızın çok önemli bir kesimi ekonomik sorunlardır. Bu sorunların çözümü ise, uygulanan ekonomi politikalarına bağlı bulunmaktadır. Bu nedenle, konunun en geniş ölçüde ele alınmasının zamanı çoktan gelmiştir. Ekonomi politikası, toplumumuzun en çok konuşulan konularından birisi olmasına karşın, bu sorunların «bilimsel düzeyde» ve «kapsamlı» bir biçimde ele alınması şimdihye dek sağlanamamıştır.

Ekonomi Politikasının Zorlukları

Geniş boyutlu ve kapsamlı bir ekonomi politikası oluşturmak mümkün, fakat sanıldığı kadar kolay değildir. Bu zorluğun çeşitli nedenleri vardır :

1 – Ekonomik süreç, aynı zamanda sosyal ve politik boyutları da olan çok boyutlu bir süreçtir. Bunun şekillendirilip yönlendirilmesi, ekonomi politikasının kapsamlı olmasını gerektirmektedir.

2 – Değınilen gerçeğe karşın, teorik ekonominin ekonomik sorunlara yaklaşımı, aşırı soyutlamalara dayalı basit, sınırlı sayıdaki değışkenlerle oluşturulan, mekanik etkileşime dayalı modellerle ortaya konmaktadır. Güncel sorunların çözümü için bu

modellerin kullanılma şansı son derece sınırlıdır; çoğu kez mümkün değildir. Zira dar model yapısı içinde sunulan mekanik etkileşimin «neden-sonuç» ilişkilerini, ekonomi politikasının çok boyutlu «amaç-araç» ilişkisine dönüştürmek çoğu kez sağlanamamaktadır.

3 – Gelişmiş bir ülkede uygulanan ekonomi politikalarını bir diğerine aynen aktarmak mümkün değilken, az gelişmiş bir ülkeye aktarmak çok daha büyük sorunlar yaratmaktadır.

5 – Nihayet «Ekonomi Politikası» bir «bilim dalı» olarak yeni doğmaktadır.

Ekonomi Politikası : Yeni Bir Bilim Dalı

Uygulama olarak çok eskilere gitmesine karşın, ekonomi politikasının bir bilim dalı olarak olgunlaşması çok yenidir. Bu nedenle, bu alana ilişkin temel teorik ve sistematik bilgiler, birçok ülkede olduğu gibi, ülkemizde de ekonomi öğrencilerine yeterli ölçüde verilememektedir. Zira, «Neo-klasik» düşünce ve yaklaşımın yoğun olarak egemen olduğu «Anglo-sakson» ülkelerinde ve bunların ekonomik alandaki eğitim sistemlerinin etkisinde kalan bizim gibi ülkelerde ekonomi politikası, ekonomi biliminin ancak tamamlayıcı bir parçacıdır. Gün-

cel sorunlara yaklaşım, büyük ölçüde teorik ekonominin soyut model yapısına dayalı ve onunla sınırlıdır. Buna karşı, ekonomi politikasının yeni bir bilim dalı olarak doğup geliştiği ülke Almanya'dır. Bu yeni bilim dalının yalnızca belli bir yönü olan «Nicel Ekonomi Politikası»nın İngilizce'ye aktarılması, doktora öğrenimini Almanya'da yapan Hollandalı ekonomist J. Tinbergen ve bir grup diğer Hollandalı ekonomist tarafından gerçekleştirilmiştir.

Ekonomi politikasının bir bilim dalı olarak, öncelikle Almanya'da doğup gelişmesinin çeşitli nedenleri söz konusudur. Her şeyden önce Almanya, endüstrileşme sürecine İngiltere'den 60 - 70 yıl sonra girebilmiştir. Bu nedenle o dönemin sosyal bilimci ve ekonomistlerinin temel amacı, ekonomik süreci hızlandırıp yönlendirerek İngiltere'ye yetişmek olmuştur. Bu nedenle, Alman Tarihçi Okulları, «olan» ekonomik olayları incelemek yerine, «olması gereken»i geleceğe yönelik olarak, tüm sosyo-ekonomik içerikleriyle birlikte yönlendirebilmek için çaba göstermişlerdir. İkinci olarak, Almanya'nın «ekonomik düzeni» sürekli bir istikrarsızlık göstermiştir. Çünkü, yaşanan büyük savaşlar, onlar öncesinde ve sonrasında söz konusu olan farklı ekonomik düzen deneyimlerinin gündeme gelmesine yol açmıştır. Bu nedenle, W. Eucken ve diğer birçok ekonomist «Ekonomik Düzen Politikası» üzerine yoğun araştırmalar yapmışlardır. «Ordo Liberaleri» olarak adlandırılan bu grup, klasik liberallerin aksine, yasal ve kurumsal düzenlemelerle, ekonomik düzeni devletin düzenlemesi gerektiğini ortaya koymuşlardır. Zira, ekonominin düzeni, bir «doğal düzen» değil, bir «sosyal düzen»dir. Bu da ancak, dev-

letin güttüğü «ekonomik düzen politikası» içinde oluşturulan yasal ve kurumsal düzenlemelerle gerçekleştirilebilmektedir.

İşte, özellikle değinilen bu iki yaklaşıma Keynesgil analizlerin de katılması ile, II. Dünya Savaşı sonrası Almanya'sında «Ekonomi Politikası» bağımsız bir bilim dalı olarak ortaya çıkmıştır. Bugün bütün Alman üniversitelerinde, teorik ekonomi kadar geniş bir kapsamda ve ona paralel olarak okutulmaktadır.

Ekonomi Politikasının Kapsamı

Ekonomi politikasını, ekonomi teorisinin yalnızca tamamlayıcı bir parçası olarak gören Anglosakson yaklaşımı, kendisini para ve maliye politikası ile sınırlandırmaktadır. Oysa, Almanya'da geliştirilen «Bilimsel Ekonomi Politikası»nın kapsam ve içeriği çok daha geniştir. Ekonomik süreç ve olayların ortam ve çerçevesini veren, kurumsal ve yasal düzenlemelerden oluşan «Ekonomik Düzen Politikası» en başta gelmektedir. Bir piyasa ekonomisinde ekonomik düzen politikasının önemli bir bölümü «Rekabet Politikası»dır. Azgelişmiş ülkelerde bir ekonomik düzen politikasının oluşturulması kaçınılmazdır. Ülkemizde, yakın geçmişte yaşanan «Bankerlik Olayı» ekonomik düzendeki boşluktan; yani belli bir ekonomik düzen ve rekabet politikasının oluşturulmamasından doğmuştur. Sermaye piyasası olmayan bir piyasa ekonomisi düşünülemezken, kurumsal ve yasal boşluklar nedeniyle sakat doğan çocuk yaşatılamamıştır. Ekonomik düzen politikası, önemli ölçüde «nitel» düzenlemelere dayalı olarak oluşturulmaktadır.

Ekonomi politikasının diğer önemli bir kesimi «Ekonomik Yapı Po-

litikası»dir. Burada, ekonominin gö-reli olarak kararlılık gösteren, uzun dönemli ilişki ve oransal paylarının yönlendirilmesi kapsamaktadır. Bu politika içinde, ekonominin sektörel ve mekânsal farklılaşması, belirlenen amaçlara doğru değişim göstermektedir. Ülkemizde genellikle, uzun dönemli görülen sorunlar için, «günün sorunu olmadığı» gerekçesi ile, hiçbir politika oluşturulmamakta ve olay kendi akışına bırakılmaktadır. Sonuçta, birçok darboğazın ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır. Örneğin, enerji ve altyapı alanındaki yetersizliklerle, sanayi yapısı ve bölgesel farklılaşmalar, yapısal ekonomi politikası alanındaki yetersizliklerden doğmuştur. Bu alanda nitel ve nicel önlemler birlikte gerekli olmaktadır. Ekonomik yapı politikası, dinamik bir kalkınma ve büyüme sürecinin kalıcı nedenlerini yaratmaya yöneliktir.

Ekonomi politikasının diğer önemli bir alanı «Süreç Politikası»dır. Burada, mevcut ekonomik düzen ve yapıya bağlı olarak, «ekonominin zaman içindeki akışı» etkilenip yönlendirilmektedir. Bu alanın düzenlenmesine yönelik araçlar; parasal, mali veya doğrudan devlet düzenlemeleri şeklindedir. Ülkemizde güdülen politikalar daha çok bu alanla sınırlı olmakla birlikte; amaç, araç ve aktör ilişkilerinin; amaç çelişkilerinin; araçların ana ve yan etkilerinin; araçların dozajlama ve zamanlamalarının ve nihayet ekonomi politikasında kararlılığın çeşitli açılardan analizleri ve bu alanlardaki zorunlulukların yerine getirilmemesi, ekonomi politikasında başarıyı azaltmaktadır.

«Ekonomik Düzen», «Ekonomik Yapı» ve «Ekonomik Süreç» politikaları yanında diğer bir alan «Sektörel Ekonomi Politikası»dır. Örneğin;

tarım, sanayi ve hizmetler alanlarında güdülen politikalar gibi...

Ekonomi politikasının sayılan bu alanlarının her birinde belli ve çok sayıda amaçlar, bunların her birinin gerçekleşmesi için daha da çok sayıda araçlar söz konusudur. Ayrıca, ekonomi politikasının yapımcıları olan aktörleri bulunmaktadır. Bunların her birine göre, yine ekonomi politikası alt dalları oluşturulmaktadır. Araçlar açısından «para» ve «maliye» politikası ayrımı; amaçlar açısından «büyüme-kalkınma», «istikrar», «istihdam», «ödeme dengesi» ve «gelir dağılımı»; aktörler açısından «yerel», «bölgesel», «ulusal» ve «uluslararası» ekonomi politikası ayrımları oluşturulmaktadır.

Bu kısa açıklamaların gösterdiği gibi, ekonomi politikasının ilgi ve içeriği oldukça geniştir. Üstelik bu alanların her birinde çok sayıda amaç ve her bir amaç için çok sayıda aracın kullanımı zorunlu olmaktadır. Amaçlar kendi içinde çelişebileceği için, her ekonomi politikasında optimal bir amaç paketinin oluşturulması ve bunlarla birlikte, uygun araç paketlerinin belirlenmesi gereklidir. Burada araçların ana ve yan etkileri ile uzak ve yakın etkilerinin ayrı ayrı planlanması ve araç kullanımında dozajlamaya özen gösterilmesi zorunludur. Sonuçta kendi içinde tutarlı, dengeli, gerçekçi ve yeterli olan önlem paketleri oluşturulmalıdır. Ayrıca her önlemin toplumun çeşitli kesimlerine olan olumlu ve olumsuz etkileri ile ana ve yan etkilerinin hesaplanıp denge-lenmesi gereklidir.

Sonuç

Ekonomi politikası kapsamının bu derece geniş olması, bu alandaki

sorunların, yalnızca uygulayıcıların başa çıkabileceği bir konu olmasını önlemektedir. Bu nedenle, ekonomi politikası sorunlarımızı ekonomistlerin daha yoğun olarak bilimsel düzeyde ele almaları gereklidir. Bunun için, öncelikle Almanya'da gelişmiş olan bu bilim dalına ilişkin bilgi ve açıklamaların Türkiye'ye ve Türk üniversitelerine aktarılması zorunludur (!). Zira, ekonomik sorunlarımıza daha tutarlı ve kalıcı çözümler ararken, farklı politik görüşlere sahip grupların sloganlar düzeyindeki önerilerinden kurtulup, bilimsel düzeydeki açıklamalara dayalı, akılcı ve kapsamlı politikaların oluşturulması kaçınılmazdır. Sorunlarımızın görece önem ve ağırlıklarını gözden kaçırmadan, dengeli ve tutarlı biçimde ele alabilmenin yolu, bilimsel analizlerden geçmektedir. Yaşadığımız sorunların çözümü için, yalnızca bir para ya da maliye politikası yeterli olamaz. Tarıma dayalı geleneksel toplum yapısı çözümlenerek, sanayi toplumuna geçiş aşamasına gelmiş olan Türkiye'nin sorunlarının çözümü için «Ekonomik Düzen» ve «Rekabet», «Ekonomik Yapı», «Ekonomik Süreç», «Kalkınma», «İstikrar» ve «İstihdam» politikaları ile «Sektörel» ve «Mekânsal» politikalar oluşturup, bunların hepsini eşgüdüm içinde birlikte uygulamaya aktarmak zorunludur. Sezilere ve yalnızca bireysel deneyimlere dayalı ekonomi politikalarının başarı şansı sınırlıdır. Sayılara, yani ekonometrik analizlere dayalı ekonomi politikası oluşturmak ise, zorunlu ve fakat yetersizdir. Zira, Türk

ekonomisinin sorunlarının çözümleri, hem nitel hem de nicel içeriğe sahip, kapsamlı ve çok boyutlu bilimsel bir temele dayalı, kendi içinde bir bütünlük ve içsel tutarlılığa sahip ekonomi politikalarının geliştirilmesini gerektirmektedir.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ciltlenmiş
eski sayıları :

- Bankacılar
 - İktisatçılar
 - Yöneticiler
- ve ilgili alanlarda
yüksek öğrenim gören
- Öğrenciler

için en yararlı kaynak.

1984 yılı cildi	: 3.000.— TL
1983 yılı cildi	: 2.000.— TL
1982 yılı cildi	: 1.500.— TL
1981 yılı cildi	: 1.250.— TL
1980 ve öncesi	: 800.— TL

Önemli Not : Cilt bedeline % 10 oranında Katma Değer Vergisi ilave edilmelidir. Ödemeli postalamaya yapılmaz. PTT ile gönderilmesini isteyenlerin cilt bedeline posta pulu karşılığı olarak 190.— TL ilave ederek önceden havale çıkarmaları gerekmektedir.

İSTEME ADRESİ :

Catalçeşme Sokak No. 17/4

Cağaloğlu - İstanbul

Telefon : 526 34 11

(!) Yazar bu amaçla, ekonomi politikasının temel teorik ve sistematik bilgilerini «Ekonomi Politikasının Temelleri, Aydın Yayınevi, İzmir, Nisan 1984» adlı kitabında aktarmaya çalışmıştır.

Silen, Selpak, Solo adlarıyla bilinen
ipek gibi yumuşacık, emici
kâğıt peçeteler, kâğıt mendiller,
kâğıt havlular, tuvalet kâğıtları,
temizlik kâğıtları, çocuk bezleri.
Orkidler.

Temizliğiniz, sağlığınız için.
Her bütçeye uygun, çağdaş, kullanışlı,
zaman kazandıran...

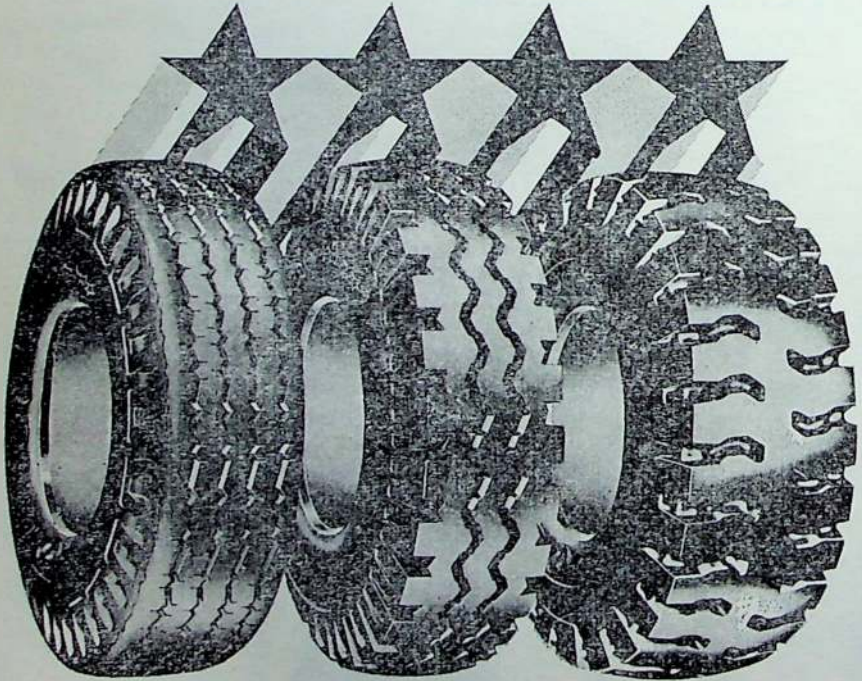
İpek Kâğıt'tan.

İPEKKAĞIT
ipek kağıt sanayi ve ticaret a.ş.

Yeni

LASSA Dört Yıldız

LASSA
"sağlam, garantisi"

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DR. YILDIRIM KILKIŞ

1 1985 yılının geride bıraktığımız ayı içindeki olaylar, ülkemizde özellikle dar ve sabit gelirli kitlenin yaşamını daha da zorlaştıracak bir dönemin habercisi durumundadırlar.

Yetkili kamu organlarının yeterli hazırlığı ve eğitimi olmadan yılbaşında yürürlüğe giren Katma Değer Vergisi (KDV), tüketici piyasalarında hemen % 10'luk bir pahalılık yaratmış, özellikle 1.000.— TL'nin altındaki satışlarda bu % 10 fark kontrol dışı kalmış ve devlete gelir kaydolunmamıştır.

Yazar kasa sistemi veya benzeri bir uygulama ile, 1.000.— TL'nin altında da olsa, her alışverişin geçerli bir makbuza bağlanması esas getirilmeden yürürlüğe konan KDV, devlete hiçbir yarar sağlamadığı gibi, devletin saygınlığını da olumsuz yönde etkilemiştir.

Devletin, kendisine düşen görevleri başarabilmesi için kaynak yaratma gayretlerini desteklemek, makro düzeyde tartışılmaz. Ancak KDV'nin uygulanmasına hazırlıksız geçilmesi, kamunun kontrolünde bulunan mal ve hizmetlere büyük oranlarda zamlar yapılarak liberal ekonomi uğruna devletçi bir uygulama örneği verilmesi, üstelik özel kuruluşların istedikleri zamları yapmalarına yasal ortam hazırlanması; ortalama tüketicinin aklına şu soruyu getirmektedir: «Kimden yasanın devletlim?»

Eğer, 1985'in ilk ayında akaryakıtta, P.T.T. hizmetlerine, taşıma hizmetlerine, kömüre, suya (vb.) yapılan zamlarla; yıl sonuna kadar enflasyon ortalamasını düşük gösterme amacı güdülüyorsa; bir nokta unutuluyor demektir: «İstatistiklerin istenildiği gibi kullanıldığı» yargısı... Bu yargı hemen tüm çevrelerce kabul görmektedir.

1985'in ilk ayındaki ekonomik olayları şöylece özetlemek mümkündür :

KATMA DEĞER VERGİSİ İLE İLGİLİ TEBLİĞLER

KDV ile ilgili tebliğlerin sayısı, bu yazının kaleme alındığı 20 Ocak 1985 gününe kadar 11'e çıkmıştır. KDV'ne ilişkin açıklamalar, istisnalar, uygulama talimatları ile ilgili olan bu tebliğler; yukarıda değindiğimiz hazırlıksızlığın ve eğitimsizliğin kısmen kanıtları sayılabilir. Bu tebliğleri şöyle sıralayabiliriz:

- KDV Genel Tebliği, Seri No.: 8

27 Aralık 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bu tebliğ, telafi edici vergilendirme usulüne tabi olan iş gruplarını ve sektörleri belirlemektedir. Telafi

edici vergilendirme usulüne tabi olan mükellef grupları tebliğde şöyle sayılmaktadır :

(1) Bakkaliye emtiası satanlar; (2) Kasaplar (kümes hayvanları etleri, yumurta ve sakatat satanlar dahil); (3) Balıkçılar; (4) Meyve ve sebze satanlar; (5) Büfeler (gazete, dergi ve kitap satanlar hariç); (6) Kuru yemişçiler; (7) Tuhafiyeciler, manifaturacılar ve giyim eşyası satanlar; (8) Kavafiye ve saraciye (ayakkabı, bavul, çanta, kemer, vb. satanlar dahil, deri elbiseler hariç) emtiası satanlar; (9) Oyuncakçılar; (10) İtiryat ve tuvalet maddeleri satanlar.

8 no. lu Tebliğ, aynı zamanda, telafi edici vergilendirme usulünde vergi nispeti ile, vergilendirme usulünün esaslarını da açıklamaktadır.

• **KDV Genel Tebliği, Seri No.: 9**

31 Aralık 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 9 no.lu Tebliğ, bazı istisnaları ve KDV'nin ertelenmesine dair esas ve uygulamaları açıklamaktadır. Örneğin, net alanı 150 metrekareye kadar konutların teslimi KDV'den muaf tutulmuştur. Ayrıca külçe altın teslimleri, dahilde ve ithalde KDV'den istisna edilmiştir. Tekel maddeleri ve petrol ürünleri dolayısıyla müşteriden KDV adı altında ayrıca bir tahsilat yapılmayacaktır. Bu mallarda KDV, satış fiyatının içinde yer almaktadır.

Askeri gazinolar, kantinler, misafirhaneler, kreşler (vb.) ticari faaliyet kapsamına girmediğinden; bu gibi kuruluşların faaliyetleri KDV'den muaf tutulmuşlardır. Aynı şekilde, işyerlerinde personele yemek verilmesi, yatacak yer veya konut tahsisi, taşıma hizmetleri, demirbaş olarak verilen giyim eşyası da KDV'den istisna edilmiştir. Buna karşılık, kamu kuruluş ve kurumlarınca işletilen veya yönetilenler hariç, okul hizmetleri KDV'ne tabi tutulmuştur.

Stok beyanı edilen emtiaya dair KDV'den İstihsal Vergisi'nin indirimine ait usul ve esaslar da, 9 no.lu Tebliğ'de açıklanmaktadır. Ayrıca, KDV'nin indirim konusu yapılabilmesi için fatura ve benzeri vesikalarda gösterilmesi gerektiği, perakende satış fişlerinin indirim belgelendirilmesinde kullanılamayacağı da bu tebliğde belirtilmektedir.

• **KDV Genel Tebliği, Seri No.: 10**

9 Ocak 1985 tarihli Resmi Gazete'de yer alan 10 no.lu Tebliğ; ilgili kanun «karşılıklı olmak kaydıyla, yabancı devletlerin Türkiye'deki diplomatik temsilciliklerine KDV muafiyeti tanınmasına imkân verdiği»nden», KDV'nden muaf olmayan ülkelerin listesini açıklamaktadır.

• **KDV Genel Tebliği, Seri No.: 11**

9 Ocak 1985 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bu tebliğ; KDV'nin uygulanmasında tereddüde düşülen özel matrah tespiti, telafi edici vergilendirme usulü, temel gıda maddeleri, taşımacılık istisnası, kamu kurumu ve kuruluşları, dernek ve vakıflar, mesleki kuruluşlar, tarifeli işlerde bedelin biletle tahsil edildiği haller, perakende satışlarda vergi dahil fiyat uygulaması ve ilaç bedelleri ile ilgili açıklamaları yapmaktadır.

• Diğer Tebliğler :

– Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 31 Aralık 1984'te yayınladığı bir tebliğ ile, petrol ürünlerinin alımı, satımı ve her türlü ticaretinin KDV'ne tabi bulunduğunu bildirmekte ve bu uygulamanın nasıl yapılacağını açıklamaktadır.

– Bakanlar Kurulu'nun 5 Ocak 1985 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bir kararı; bazı temel gıda maddelerinin (kasaplık hayvanlar, kümes hayvanları, balıklar ve bunların etleri –mamulleri hariç, sakat dahil–, buğday, un, ekmek, bulgur, makarna, pirinç) KDV nispetlerinin tespit edilmesi ve ilgili listeye alınmasını açıklamaktadır.

— Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nın 11 Ocak 1985 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No.: 161), 1 Ocak 1985 tarihinden itibaren fatura, müstahsil makbuzu ve serbest meslek makbuzlarının noter tasdikli olmaları ile ilgili esas ve usulleri açıklamaktadır.

BANKA FAİZLERİ İLE İLGİLİ MEVZUAT

• Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizlerine İlişkin Kanun :

19 Aralık 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 3095 sayılı Kanun ile, kanuni faiz ve temerrüt faizi oranları belirlenmiştir. Faiz ödenmesi gereken hallerde, miktarı sözleşme ile tespit edilmemişse, yıllık faiz ödemesi oranı % 30 olarak tespit edilmiştir. Bakanlar Kurulu'na bu oranı % 80'e kadar artırma veya eksiltme yetkisi verilmiştir. Temerrüt faizi yukarıda belirtilen yetkilerle birlikte, % 30 olarak belirlenmiştir. Kanuna göre, kanuni faiz ve temerrüt faizi için mürekkep faiz yürütülemeyecektir.

• Reeskont ve Avans İşlemlerinde Uygulanacak Faiz Oranları :

Merkez Bankası'nın 31 Aralık 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan tebliği ile, 1.1.1985'ten itibaren reeskont ve avans işlemlerinde uygulanacak faiz oranları yeniden şöyle tespit edilmiştir :

– İhtisas kredilerinde :

a) T.C. Ziraat Bankası'nca kullanılan tarım kredileri ve Tarım Kredi Kooperatifleri kredileri	% 28.00
b) T.C. Ziraat Bankası'nca kullanılan Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri kredileri	% 40.00
c) T. Halk Bankası'nca küçük sanayici, sanatkâr, esnaf ve esnaf teşekküllerine kullanılan mesleki krediler	% 27.00

– Yatırım kredileri

% 33.00

– Tarım kredileri

% 28.00

– Tahvil ve altın üzerine avans işlemlerinde

% 30.00

İHRACAT İLE İLGİLİ KONULAR

• İhracat Yönetmeliği :

15 Aralık 1984'te yayınlanan İhracat Rejimi Kararı'na dayanılarak 1.1.1985 tarihinden itibaren yürürlüğe giren İhracat Yönetmeliği, 19.12.1984 günlü Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. İhracat Yönetmeliği 6 bölümden oluşmakta olup, bölüm

başlıkları şunlardır : «Genel Hükümler, Tanımlar ve Kısaltmalar», «İhracatla İlgili Muameleler», «Özelliği Olan İhracat», «Uluslararası Fuar ve Sergileri Katılma», «İhracat Belgesi, İhracat Ruhsatnamesi», «Çeşitli Hükümler».

İhracat Yönetmeliği'nde, ihracatla ilgili form örnekleri yanında, ihracı müsaadeye tabi maddeler, ihracı tescile bağlı maddeler, gözetme şirketlerinin listeleri, Türk Lirası karşılığında ihracat yapılabilecek ülkeler ve maddeler ile «Serbest İhracat Beyannamesi» hakkında bilgiler de bulunmaktadır.

- İhracatı Teşvik Tebliği, Seri No.: 85/2

31 Aralık 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bu tebliğ, ihracatı teşvik

**Ustanın
Çırağına
Öğüdü**

"İş sahibi olmak için işi bilmek yetmez..
Gerçekten de öyle.. Hem kendinize, hem de yurt kal-
kınmasına birşeyler katmak için, iş yapacak krediye ihtiya-
cımız vardır. Küçük Esnaf ve sanatkâri kredi vererek besle-
yen ve destekleyen bir banka biliyor, usta.. Onun için söy-
le getiriyor sözünün gerisini:

**TÜRKİYE
HALK
BANKASI**

ile işbirliği Yap

tedbirlerini ve bunların uygulama esaslarını açıklamaktadır. İhracatı Teşvik Tebliği şu altı bölümden oluşmaktadır :

- Birinci Bölüm : İhracat Proje Formu, İhracatı Teşvik Belgesi, İhracat Taahhütleri, Artırılması, Azaltılması, Süreleri, Yeni Taahhütler.
- İkinci Bölüm : İhracatı Teşvik Araçları.
- Üçüncü Bölüm : İhracat Sayılan Satış ve Teslimler.
- Dördüncü Bölüm : Dış Ticaret Sermaye Şirketleri.
- Beşinci Bölüm : TUB'ca Takip ve Değerlendirmeler.
- Altıncı Bölüm : Yürürlük Hükümleri.

• Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Hakkında Tebliğ :

Merkez Bankası tarafından 31.12.1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bu tebliğ, ihracatta ve yatırımlarda uygulanacak destekleme primi oranlarını göstermektedir. Buna göre, kaldırılan ihracatta vergi ideleri yerine % 4 destekleme primi getirilmiştir. Tebliğ, ihracatta ve yatırımlarda destekleme primlerinin uygulama esas ve usullerini açıklamaktadır.

İTHALAT İLE İLGİLİ KONULAR

İthalat ile ilgili üç esas mevzuat, 1984'ün son günlerinde yayınlanarak 1.1.1985'ten itibaren yürürlüğe konmuştur. Bu mevzuat şöyle özetlenebilir :

• 1985 İthalat Rejimi Kararı :

28.12.1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 1985 İthalat Rejimi Kararı, ithaline müsaade edilmeyen, müsaadeye tabi ve ithali serbest malları üç grupta mütalaa ederek bunlar hakkında bilgi vermektedir. Rejim ayrıca, ithalata ait esasları ve 1985 yılında uygulanacak Gümrük Vergisi nispetlerini bir liste halinde açıklamaktadır.

• İthalat Yönetmeliği :

29.12.1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan İthalat Yönetmeliği şu 4 kısımdan oluşmaktadır : «Genel Hükümler, Tanımlar, Kısaltmalar»; «İthalata Ait Esaslar»; «Özelliği Olan İthalat»; «Çeşitli Hükümler».

İthalat Yönetmeliği'ne ekli, ilgili form örnekleri yanında, ithaline müsaade edilmeyen maddeler listesi, ithali müsaadeye tabi maddeler listesi, fon ödemek suretiyle ithal edilecek mallar listesi de yer almaktadır.

Yönetmelik dışında ayrıca; İzmir Enternasyonal Fuarı'na katılma hükümleri ve bedelsiz ithalata ilişkin tebliğ, mal değişikliği ile kıymet ve miktar farklılıklarında müracaat esaslarına dair tebliğ, sökülecek gemilerle suda işleyen sökülecek diğer vasıtaların ithali ile ilgili esasları belirleyen tebliğ yayınlanmıştır. Bunların dışında; karayolu taşıtlarında kullanılan taşıt lambaları ve genel aydınlatma lambaları, ilaç ve tıbbi maddeler, ham ve yarı mamul veya mamul gıda maddeleri, damızlık hayvanlar, tohumluk sertifika belgeleri, yuvarlak ağaçlar ve milli telekomünikasyon şebekelerinde kullanılacak cihazların ithali ile ilgili ek tebliğler de yer almaktadır.

ZAMLAR BİRBİRİNİ İZLİYOR

Yazımızın başında da değindiğimiz yeni zamlar, 1985 yılının başlaması ile birlikte, özellikle sabit ve dar gelirli gruplar üzerinde gerçekten büyük bir şok yaratmış ve halkın geçim sıkıntısını artırmıştır.

• Zamların başında, bütün mal ve hizmet fiyatlarını derhal etkileyen akaryakıt zammı gelmektedir. 31.12.1984 günü uygulanmaya başlayan yeni akaryakıt fiyatları İstanbul'da perakende olarak (TL/Litre - TL/Tüp) şöyledir :

	1.12.1984 Fiyatı	31.12.1984 Fiyatı
Süper Benzin	210.—	223.10
Normal Benzin	194.—	206.20
Gazyağı	130.—	140.—
Motorin	130.—	140.—
Fuel Oil	85.—	91.63
Piknik Tüpü	325.—	350.—
12 kg.lık Tüp :		
- Anadolu Yakası	1.892.—	2.020.—
- Rumeli Yakası	1.908.—	2.035.—

• 15 Ocak 1985'ten itibaren Türk Hava Yolları yolcu taşıma ücretlerine % 23.5 ile % 36.4 arasında değişen zam uygulamasına başlamıştır.

• Kömür fiyatlarına % 28 civarında zamlar yapılmıştır.

• İlaç fiyatları % 14.4 ile % 40 arasında değişen zamlar görmüştür.

• 16.1.1985'ten itibaren P.T.T. hizmetlerinin ücretlerine değişik oranlarda zamlar yapılmıştır. Zamlar genellikle dış ülkelerle ilgili P.T.T. hizmetleri kapsamaktadır. Yurt içi hizmetleri arasında taahhüt ücreti 70.— TL'den 100.— TL'ye, alma haberi ücreti 50.— TL'den 80.— TL'ye, özel ulak 100.— TL'den 150.— TL'ye çıkmıştır.

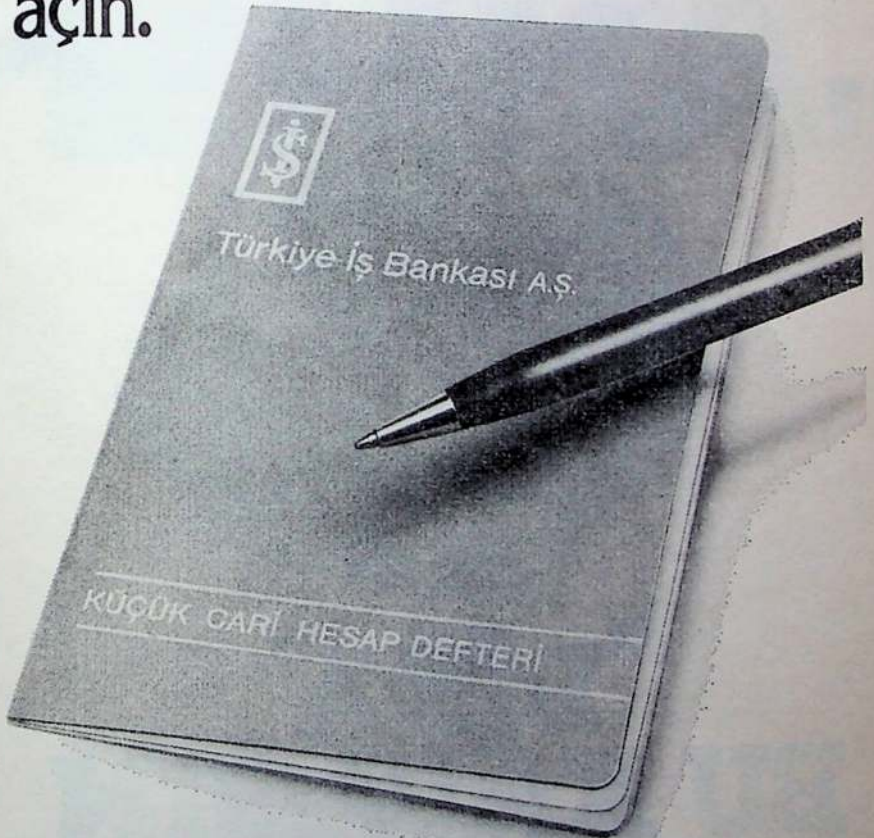
• Devlet Demiryolları idaresi taşıma ücretlerine % 25 ile % 40 arasında değişen zamlar yapılmıştır. Buna göre; banliyö tren ücretleri % 25, yataklı vagon ücretleri % 20-30, anahat tren ücretleri ve navlun ücretleri % 40 zam görmüştür.

• Deniz yolları idaresi; şehir ve körfez hatlarındaki yolcu taşıma ücretlerine % 40-67, kabotaj hattına % 20-60, arabalı vapurlara ise % 50-80 oranında zamlar yapmıştır.

• Bunların dışında İstanbul'da su, otobüs, tünel, dolmuş ve minibüs fiyatları değişik oranlarda zamlar görmüştür.

Bütün bu sayılan zamların çoğu devletin tekelinde bulunan mal ve hizmetlere yapılan resmi zamlardır. Bunların yanı sıra özel kesime ait mal ve hizmetlerin fiyatları da giderek artmaktadır. Böylece 1985 yılının ilk ayında enflasyon oranının sadece bu son zamlar nedeniyle % 35'in üstüne çıkacağı hesaplanmaktadır.

Siz, hesaba "güven"i de katın...
...hesabınızı İş Bankası'nda
açın.

TÜRKİYE \$ BANKASI

**"BİRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

1957' den beri

“ENKA”

Enka İnşaat, 25 yıllık yaşamında
gerçekleştirdiği dev eserler
ve ulaştığı yüksek teknoloji ile
bugün dünyanın en büyük inşaat şirketleri arasındadır.

Enka İnşaat, uluslararası alanda
Türk girişimciliğinin yüz akıdır.

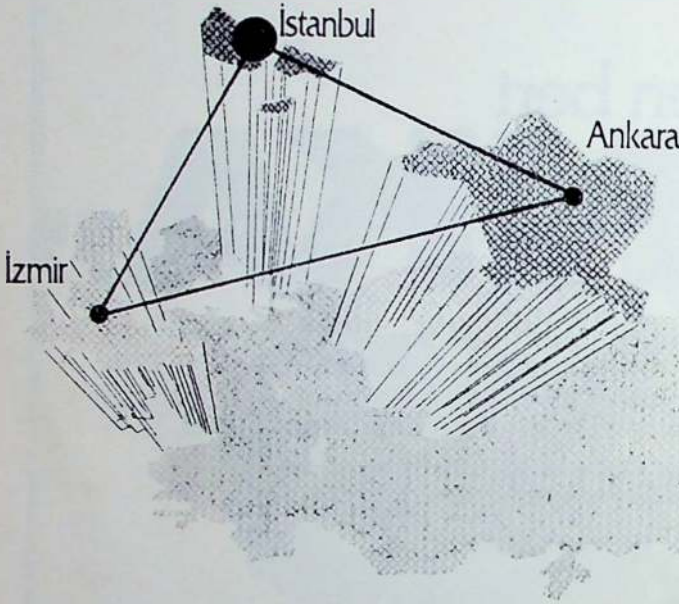

ENKA

İnşaat ve Sanayi A.Ş.

Balmumcu - Beşiktaş, İstanbul - TURKEY
Tel.: 66 22 15 Telex: 26 490 enas tr 26 139 pıma tr.

40.Yılında Yapı Kredi'de "Tele-İşlem" Üçgeni

Istanbul-Ankara-Izmir "Tele-İşlem"de!

Dün... 9 Eylül 1944
Yapı Kredi kuruluyor. Çağdas, öncü bir banka. Yenilikler başlıyor hemen. Konut veriyor. İkramiye dağıtıyor. Semt şubeleri açıyor. Kültür hizmetlerini başlatıyor. Seviliyor. Örnek alınıyor. Büyüyor.

Bugün... 9 Eylül 1984
Yapı Kredi 40 yaşında. Ve gene öncü... İşte Tele-İşlem. Elektronik Bankacılık. Uzun Çağır olanaklarının, klasik banka yöntemlerinin yerini alışı... Yapı Kredi'nin Türk Bankacılığında gerçekleştirdiği olağanüstü değişim.
İstanbul-Ankara ve İzmir'deki Tele-İşlem'i Yapı Kredi'nin birbirleriyle bağlanması, mesafelerin yok olması. Para çekme, yatırma, çek ve havale işlemlerinin Tele-İşlem ekranlarında saniiyelerde bitinilmesi. Beklemenin, zaman kaybetmenin, provizyonun anılarda kalması...

Yarı... Yeni 9 Eylül'de
Tele-İşlem bütün yurda yayılacak. Size en uzak bir Yapı Kredi bile yanbaşınıza gelecek. Bir anda... Yapı Kredi hızında.
Türk Elektronik Bankacılığının kurucusu Yapı Kredi, yeni 40 yıllarda gene öncü, gene önde, gene büyük olacak...

Yapı Kredi Hızı Yaşanmalıdır.

YAPI KREDİ
"hizmette sınır yoktur"